

Nr 191.

*Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående
anslag till husmodersskolor m. m.; given Stockholms slott
den 7 april 1916.*

Under åberopande av bifogade utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att å extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag av 50,000 kronor att i huvudsaklig överensstämmelse med de i statsrådsprotokollet angivna grunder utgå såsom understöd dels till yrkesskolor för husmodersutbildning i städer, köpingar, industri- och andra liknande samhällen, dels ock till obemedlade och mindre bemedlade elever vid nämnda skolor,

samt att medgiva, att av omförmälda anslag ett belopp av högst 1,500 kronor må användas för bestridande av kostnaderna för statens tillsyn av samma skolor.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Oscar von Sydow.

Utdrag av protokollet över civilärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 7 april 1916.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Chefen för civildepartementet, statsrådet von Sydow anförde:

Uti innevarande års statsverksproposition har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att i avvaktan på den proposition angående anslag till s. k. husmodersskolor m. m., som kunde komma att avlätas, tills vidare för ändamålet beräkna ett anslag å extra stat för år 1917 av 50,000 kronor.

Sedan ytterligare utredningar i denna fråga numera blivit verkställda, ber jag att få ånyo anmäla ärendet inför Kungl. Maj:t.

Till en början må härvid erinras, att sedan åtskilliga år tillbaka bidrag av statsmedel under olika former utgå till undervisningen i huslig ekonomi.

Tanken på att införa dylik undervisning i skolorna väcktes hos oss i slutet av 1880-talet och det första statsanslaget för samma ändamål beviljades av 1892 års riksdag. Detta anslag, som utgick till statens högre lärarinneseminarium i Stockholm, var avsett till utbildning av lärarinnor i ämnet.

År 1896 medgav riksdagen, att av anslaget till högre skolor för kvinnlig ungdom särskilda understöd för undervisning i huslig ekonomi finge utgå. Till en början erhöles blott två flickskolor understöd för nämnda ändamål, vardera med ett mindre belopp. Vidare anvisade riksdagen år 1906 ett anslag till undervisning i samma ämne vid folkskolor, högre folkskolor och folkhögskolor samt slutligen år 1912 ett anslag till anordnande av lanthushållsskolor. Efter hand hava sedermera nya läroanstalter å området uppstått och undervisning i huslig ekonomi i allt större utsträckning införts i såväl högre som lägre skolor, vilket åter medfört en avsevärd höjning av statens utgifter för ifrågavarande ändamål.

I riksstaten för år 1916 äro för närvarande särskilt för de ändamål, jag nu berört, upptagna följande anslag, nämligen

under åttonde huvudtiteln:

till anordnande av utbildningskurser för lärarinnor i huslig ekonomi, extra anslag	kronor	30,100: —
till anordnande av undervisning i huslig ekonomi i folkskola, högre folkskola och folkhögskola, ordinarie förslagsanslag	»	140,000: —

samt under nionde huvudtiteln:

till beredande av statsbidrag åt Fredrika Bremerförbundets lanthushållningsskola vid Rimforsa för utbildande av lärarinnor, extra anslag	»	8,000: —
till beredande av statsbidrag åt fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala för utbildning av lärarinnor i lanthushållning å skolans lantgård Brogård, extra anslag	»	5,500: —
till understöd åt lanthushållsskolor, ordinarie förslagsanslag	»	36,000: —

Summa kronor 219,600: —

Härjämte utgå bidrag av statsmedel till undervisning i huslig ekonomi från åtskilliga i riksstaten under åttonde huvudtiteln uppförda anslag, som äro avsedda jämväl för andra ändamål. Sålunda är av det i riksstaten för 1916 upptagna extra anslaget till högre lärarinneseminarier och därmed förenade läroanstalter ett belopp av 11,200 kronor beräknat till uppehållande av den med seminariet förenade hushållsskolans verksamhet. Det gemensamma reservationsanslaget till privatläroverk och förslagsanslaget till kommunala mellanskolor äro jämväl till en del av-

sedda för undervisning av här ifrågavarande slag. Utav sistnämnda två anslag utgick sålunda under år 1915 en summa av omkring 35,000 kronor för undervisning i huslig ekonomi vid nämnda läroanstalter.

Tager man därjämte i betraktande, att förslagsanslaget till lanthushållsskolor under 1915 överskridits med icke mindre än omkring 26,000 kronor, utgå sålunda av statsmedel för närvarande inemot 300,000 kronor till undervisning i huslig ekonomi.

I fråga om undervisningens omfattning vill jag meddela, att för närvarande ungefär två tredjedelar av de högre flickskolorna samt ett fåtal högre samskolor, enskilda och kommunala mellanskolor — tillsammans ungefär 60 skolor — lämna undervisning i huslig ekonomi. Av folkskolorna hava enligt senast tillgängliga uppgifter, som avse år 1913, 421 skolor — motsvarande ungefär 5 % av samtliga — infört ifrågavarande ämne i sin undervisning. Av nyssnämnda antal folkskolor äro 148 belägna i städer och 273 på landsbygden. Under samma år meddelades vidare undervisning i huslig ekonomi vid ett 20-tal högre folkskolor och folkhögskolor samt vid ett 10-tal s. k. vandrande skolkök. Vad slutligen lanthushållsskolorna beträffar, utgick under år 1915 understöd av statsmedel till sammanlagt 36 lanthushållskurser.

Beträffande grunder och villkor för erhållande av statsbidrag från nämnda anslag vill jag — med förbigående av anslagen till lärarinneutbildningen, vilka icke äga intresse i detta sammanhang — i korthet framhålla följande.

Bestämmelserna om statsbidrag för undervisning i huslig ekonomi till *högre flickskolor och därmed jämställda läroanstalter* återfinnas i nådiga kungörelsen den 29 oktober 1909 angående avlöning av lärarinnorna vid statsunderstödda enskilda läroanstalter samt angående statsunderstöd åt dessa läroanstalter m. m. med däri genom nådiga kungörelsen den 23 september 1912 gjorda ändringar. Enligt dessa bestämmelser utgå efter prövning i varje särskilt fall årliga statsbidrag för ifrågavarande undervisning:

till högre flickskolor med högst 400 kronor för kurs i ämnet, omfattande *en* lärjungegrupp, samt med ytterligare högst 200 kronor för varje därutöver tillkommande lärjungegrupp, dock sammanlagt med högst 1,000 kronor,

till enskilda mellanskolor enligt samma grunder, dock sammanlagt med högst 600 kronor, samt

till högre goss- och samskolor med högst 600 kronor för kurs i ämnet, omfattande *en* lärjungegrupp, samt med ytterligare högst 300 kronor för varje därutöver tillkommande lärjungegrupp, dock sammanlagt med högst 1,500 kronor.

För *kommunala mellanskolor* gälla i förevarande hänseende jämlikt nådiga kungörelser den 29 oktober 1909 och 8 december 1911 samma grunder som ovan äro angivna för enskilda mellanskolor.

Vid nu nämnda skoltyper omfattar varje kurs i huslig ekonomi vanligen en arbetsdag i veckan under två terminer.

Till *folkskolor, högre folkskolor eller folkhögskolor* utgår jämlikt nådiga kungörelser den 16 juni 1906 och 11 juni 1909 för varje kurs i huslig ekonomi, omfattande minst trettio arbetsdagar, av statsmedel ett bidrag av 100 kronor, därav 75 kronor såsom bidrag till lärarinnans avlöning samt 25 kronor såsom bidrag till bestridande av övriga löpande utgifter, dock ej för lokal och bränsle, under villkor bland annat:

att undervisningen, som huvudsakligen bör vara praktisk, pågår under tillsammans minst fyra timmar om dagen,

att undervisningen, såvitt den meddelas i folkskola eller särskild anstalt, ej meddelas åt andra elever än flickor, som antingen äro intagna i folkskola och vare sig där uppflyttats till fjärde årsklassen eller uppnått tolv års ålder eller ock avslutat sin skolgång och, där undervisningen meddelas i folkskola, icke äro över aderton år gamla,

att antalet elever i varje kurs är minst åtta, högst tjugu, samt

att, därest i samma skolkök flera kurser anordnas under samma kalenderår, statsbidrag dock icke utgår för mer än högst sex kurser årligen.

Kurserna vid folkskolan omfatta antingen en arbetsdag i veckan under 1—2 terminer eller också en sammanhängande lärotid på 6—7 veckor.

Vad slutligen *lanthushållsskolorna* beträffar, utgår till dylik skola jämlikt nådiga kungörelser den 29 juni 1912 och 18 juni 1915 statsbidrag med ett belopp av högst 1,800 kronor, därav 1,000 kronor såsom grundanslag, i huvudsak under följande villkor:

att antalet elever vid kursen uppgår till minst 12, med rätt likväl för Kungl. Maj:t att på grund av särskilda omständigheter bevilja statsunderstöd jämväl för kurs, vars elevantal understiger nämnda siffra,

att inom orten tillskjutes ett belopp, som, med inberäkning av elevavgifterna, uppgår till minst det belopp, varmed statsunderstödet till skolan överstiger grundanslaget, samt

att för varje 500 kronor av statsunderstödet minst en frielev eller dubbla antalet elever mot halv undervisningsavgift äga åtnjuta undervisning vid kursen.

I sammanhang härmed må tillika framhållas att, jämlikt nådiga reglementet för de med understöd av statsmedel inrättade lanthushålls-

skolor den 29 juni 1912, för inträde i dylik skola fordras att hava fyllt 16 år, varjämte gäller att under för övrigt lika förhållanden av inträdes-sökande den äger företräde, som fyllt 18 år.

Till sist vill jag ifråga om nu omförmälda former för meddelande av undervisning i husligt arbete tillägga, att lanthushållsskurserna avse att giva en verklig yrkesutbildning, under det att de övriga skoltyperna endast kunna anses lämna en viss förberedande utbildning å området.

Framställningar om utvidgande av statens understödsverksamhet ifråga om undervisning i husligt arbete.

Sedan jag sålunda lämnat en kortfattad översikt över de nuvarande formerna för statens ekonomiska medverkan för meddelande av utbildning å hemmets område, vill jag övergå till att redogöra för vissa hos Kungl. Maj:t gjorda framställningar, vilka samtliga avse vidtagande av ytterligare åtgärder från statens sida för den kvinnliga ungdomens utbildning i husliga göromål. Dylika underdåniga framställningar hava gjorts av dels centralstyrelsen för svenska skolkökslärarinnornas förening, dels styrelsen för fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala, dels ock vederbörande styrelser för moderata kvinnoförbundets lokalavdelningar i Stockholm, Linköping, Ulricehamn, Gävle, Borgholm, Trollhättan, Skara, Karlstad, Grästorp, Kalmar, Alingsås, Kristinehamn, Vara, Kronobergs län och Falun.

Skolkökslärarinnornas förening.

Centralstyrelsen för de svenska skolkökslärarinnornas förening anför i ämnet huvudsakligen följande.

Sedan det i skilda delar av vårt land visat sig, att vikten av studier i hushållsgöromål börjat mer och mer uppskattas, hava olika slag av undervisningsanstalter, lämpade efter olika lokala och ekonomiska förhållanden, upprättats. Många av dem, exempelvis lanthushållsskolor och folkhögskolor, hava erhållit statsunderstöd dels i form av anslag till respektive skolor, dels i form av stipendier till obemedlade eller mindre bemedlade elever.

Ifråga om ordnandet av undervisningen för landsbygdens kvinnliga ungdom framhöll den av Kungl. Maj:t den 14 juni 1907 tillsatta kommittén för den lägre lantbruksundervisningens ordnande vikten av att de fackkunskaper, som vore erforderliga för ett rätt skötande av ett lanthushåll, bibringades landsbygdens kvinnor vid särskilt för ändamålet anordnade skolor, och i anslutning därtill föreslog kommittén inrättande av så kallade lanthushållsskolor, med undervisningen mera direkt riktad på kvinnans arbetsfält och med uppgift att meddela praktisk och teoretisk undervisning i huslig ekonomi och de lantgöromål, som i olika landsdelar utfördes av kvinnor. Dessa skolor kommo ock genom statsmakternas medverkan sedermera till stånd.

Under det landsbygdens kvinnor sålunda numera erhålla välbehöfliga tillfällen till undervisning, finnes det, framhåller centralstyrelsen vidare, stora befolkningsgrupper, för vilka dessa skolor ej direkt äro avsedda eller lämpade, nämligen städernas och industrisamhällellenas.

Vid en jämförelse mellan de hygieniska och andra förhållanden, under vilka nämnda olika kategorier av kvinnor utföra sin dagliga gärning, torde man dessutom med all rätt kunna göra gällande, att landsbygdens kvinnor hava det betydligt bättre ställt än husmodern i stad eller industrisamhälle. I detta avseende framhåller centralstyrelsen särskilt, att den kvinnliga ungdomen i sistnämnda samhällen ofta tidigt är hänvisad till förvärvsarbete utom hemmet antingen i fabriker eller i skilda slag av hantverk och därigenom hindras att inhämta grundliga kunskaper och färdigheter i husliga sysslor.

Centralstyrelsen anser därför, att det förefinnes ett behov av husmodersskolor, särskilt avsedda för städernas och industrisamhällellens kvinnliga ungdom, och syntes det vara självklart, att dylika skolor vore av den samhälleliga betydelse, att de måste anses förtjäna statens stöd.

Centralstyrelsen föreslår

att kurs vid dylika skolor bör vara minst ettårig för att giva eleverna tillräcklig övning i alla de sysslor, som höra till ett hems skötande,

att elevantalet bör vara minst 12, samt

att antalet matgäster ej bör överstiga skolans hela elevantal.

För en sådan kurs i stad med 12—24 elever och med praktisk undervisning även i barnvård har centralstyrelsen beräknat följande utgiftsstat:

Hyra för lokal, omfattande kök med skafferi och källare, matsal, slöjdsal, barnavårdssal, badrum, rum för föreståndarinna och minst en lärarinna	kronor 1,500:—
Bränsle och belysning	» 800:—
Föreståndarinnans kontanta lön	» 1,200:—
Biträdande lärarinna i huslig ekonomi	» 900:—
Slöjd- och barnavårdslärarinna	» 900:—
Inventarier och underhåll	» 300:—
Förbrukningsartiklar	» 300:—
Annonser och tryck	» 100:—
Läkararvode och medicin för barnavårdsavdelningen	» 300:—
Diverse utgifter	» 500:—
Matvaror	» 2,000:—

Summa kronor 8,600:— à kronor 8,800:—

Då dessa skolor i främsta rummet böra vara avsedda för obemedlade eller mindre bemedlade elever, torde endast ett fåtal kunna betala någon avgift för den mat, de erhålla i skolan. Obemedlade eller mindre bemedlade måste bliva fullständigt befriade från varje avgift i övrigt. Inkomsten av elevavgifter torde därför ej böra beräknas till högre än 500 kronor. Sålunda skulle ytterligare ett belopp av minst 8,100 à 8,300 kronor krävas för undervisningens upprätthållande. Härav syntes staten lämpligen böra bidra med dels ett grundanslag av 3,000 kronor, dels ett anslag av 200 kronor för varje elev utöver det tänkta minimiantalet (12) elever, under villkor dock att samma belopp utöver grundanslaget tillskjutes från den ort, där skolan är belägen, samt att skolan i fråga om lokaler, lärarkrafter och undervisningsmateriel godkännes av den inspektör, Kungl. Maj:t förordnar.

För att så stort antal som möjligt måtte kunna begagna sig av denna utväg till inhämtande av kunskaper och färdigheter i hemsysslor och huslig ekonomi, förordar centralstyrelsen slutligen, att de, som ej själva hava tillgångar eller från hemmet kunna påräkna tillräcklig hjälp, erhålla studieunderstöd av staten liksom obemedlade eller mindre bemedlade elever vid lanthushållsskolor eller kvinnliga folkhögskolor,

ehuru med mindre belopp än dessa. Man torde nämligen kunna räkna med, att även fattiga hem äro i stånd att lämna fri bostad under lärotiden. Däremot bör hjälp utgå till kläder, böcker, skolmateriel och kvällsmåltider. Ett understöd av exempelvis 10 kronor per månad till obemedlad och 5 kronor per månad till mindre bemedlad skulle, enligt centralstyrelsens åsikt, för många göra det möjligt att offra ett år för en dylik kurs.

Fackskolan för
huslig
ekonomi i
Uppsala.

I likhet med centralstyrelsen för svenska skolkökslärarinnornas förening framhåller jämväl styrelsen för fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala önskvärdheten av att staten genom ekonomiskt understöd medverkar till uppkomsten av friviliga yrkesskolor för husmodersutbildning.

I en till Kungl. Maj:t ingiven skrift av den 12 oktober 1915 anför fackskolans styrelse angående nyssnämnda angelägenhet i huvudsak följande.

Sedan ett par årtionden tillbaka får en ringa del av vårt lands kvinnliga ungdom undervisning i huslig ekonomi, huvudsakligen matlagning, i skolkök, förbundna med folkskolor, folkhögskolor, högre flickskolor och samskolor ävensom i flyttande skolkök. Det lider intet tvivel därom, att denna undervisning är synnerligen nyttig, enär den riktar den unga flickans intresse på de husliga sysslor, som efter naturens ordning bliva de flestas uppgift i livet. Emellertid lämnas ännu så länge undervisning i huslig ekonomi blott i ungefär hälften av Sveriges högre flickskolor och samskolor och i, på sin höjd, 5 % av folkskolorna, varjämte må framhållas, att den skolundervisning, som f. n. meddelas i huslig ekonomi, i regel blott omfattar ett skolår med en dag i veckan, d. v. s. sammanlagt ungefär 30 dagar, eller ock en sammanhängande kurs på 6 veckor. Under en sådan 30—36 dagars kurs deltagar flickan i matens beredning knappast mer än 15 gånger. Utan att man underskattar värdet i uppfostringsavseende av de i skolköket förekommande arbeten, bör det dock för var och en vara alldeles klart, att en kurs på 30—36 dagar ej räcker till för att bibringa vare sig några mera omfattande kunskaper eller någon mera betydande färdighet ifråga om matlagning eller hemmets andra sysslor.

Skolköket är en början till husmodersutbildning, men också blott början. För envar, som med någon insikt i och något intresse för ifrågavarande sysslor tagit kännedom om, huru hemmets ekonomi i fråga om födans anskaffande och beredning skötes inom vidsträckta kretsar av vårt folk, torde det vara klart, att svåra missförhållanden råda. Olämplig föda nedsätter arbetsförmågan, förstör hälsan och kan efter några generationers förlopp leda till fysisk degeneration. En bland de faror, som hota folkhälsan, är det allmänna missbruket av kaffe, ett missbruk, delvis ägande sin grund i en mycket allmän okunnighet om såväl matlagningens teknik som näringsfysiologiens enklaste grunder. Att kaffemissbruket utgör en allvarsam fara för folkets hälsa, framgår tydligt bland annat av de rapporter angående kaffemissbruket, som av landets läkare inlämnats till medicinalstyrelsen. Att det i allmänhet är synnerligen illa ställt med kosthållet, kan också med all önskvärd tydlighet konstateras såväl av det material under form av hushållsböcker, som socialstyrelsen för sin levnadskostnadsundersökning införskaffat från olika delar av landet, som även av de hushållsböcker från Stockholm, som tidigare insamlats av Stockholms stads statistiska kontor.

Det kosthåll, som för närvarande vida kretsar av vårt folk består sig, hotar sålunda med fysisk dekadans. Det är dessutom oskäligt dyrbart. Vida bättre kost, bättre både med hänsyn till näringsvärde och smak, skulle kunna erhållas för billigare pris. Hemmens ekonomi och, med hemmens ekonomi, landets ekonomi i dess helhet skulle kunna stå på vida bättre fötter, om de belopp, som nu offras på mat och njutningsmedel, användes med något mera förstånd. Sannolikt kunde genom bättre hushållning i genomsnitt 25 % av vad maten nu kostar sparas, och kosthållet ändå vara bättre än nu. Utgifterna för föda utgöra en så betydande post i eu familjs ekonomi, att nu rådande misshushållning måste hava de mest betänkliga konsekvenser.

Svåra missförhållanden råda emellertid ej blott i fråga om föda och matlagning. Det är bekant, att barnadödligheten under det första levnadsåret är fruktansvärt hög, och det är lika bekant, att detta huvudsakligen beror på olämplig vård, på mödrarnas okunnighet i barnavård. När så är förhållandet, ligger den frågan nära till hands: var och när lämnas tillfälle för blivande mödrar att lära sig, huru ett litet barn skall skötas först och främst i fråga om dess näring, men i övrigt också med hänsyn till vården av benbyggnad, sinnesorgan m. m. I den mån barnet växer upp, behöver detsamma även någon andlig vård, och det är alltför väl bekant, att för barns andliga uppfostran varken modersinstinkten eller vanligt enkelt förstånd räcker till. Utom kunskap i spädbarns fysiska vård skulle den blivande modern sålunda även behöva någon förberedande undervisning i barnuppfostran.

Fackskolans styrelse är emellertid ingalunda av den uppfattningen, att någon ting av vad skolan nu giver eller kan giva i fråga om undervisning i matlagning, barnavård, hälsovård eller annat sådant, skulle vara överflödigt eller onyttigt. Men det är icke tillräckligt. För att kvinnorna skola kunna giva samhället, vad detta för sin existens och sin välfärd av dem måste kräva, är det nödvändigt, att undervisning i de kunskaper och färdigheter, varom ovan talats, gives den unga kvinnan vid en ålder, då hennes kroppskrafter, hennes andliga förmögenheter och intressen göra henne på ett helt annat sätt mottaglig för sådan undervisning, än vad som i barndomen eller omedelbart därefter kan förutsättas vara fallet. En undervisning, som för henne själv och för samhället skall bära något så när fullmogen frukt, torde i regel böra förläggas till tiden mellan 18 och 25 år, och samhället måste i sitt eget välförstådda intresse tillse, att undervisning i de viktigare kunskaper och färdigheter, som en mor och husmor behöver, är tillgänglig för alla Sveriges kvinnor. Det kan ifrågasättas, om icke samhället i sitt eget och kvinnornas välförstådda intresse borde göra inhämtandet av sådan undervisning obligatorisk för landets alla kvinnor, lika väl som det är obligatoriskt för all ungdom att lära sig läsa och skriva och åtskilligt annat. Skulle emellertid denna tanke ännu befinnas vara alltför ny och främmande för det allmänna föreställningssättet, borde staten åtminstone omedelbart vidtaga nödiga åtgärder, för att undervisning i huslig ekonomi i vidsträckt mening må vid angiven ålder vara tillgänglig för alla unga kvinnor, som önska därav begagna sig. Detta förutsätter emellertid, att staten åt skolor för sådan undervisning lämnar understöd i åtminstone samma omfattning som åt skolor för boklig bildning, så att undervisningen kan lämnas antingen gratis eller mot en avgift, som ej överstiger elevens betalningsförmåga eller avskräcker från skolan.

För en sådan undervisning, som här ovan ifrågasättes, erfordras ett helt system av över hela landet spridda husmodersskolor.

Kursen vid dessa bör vara ettårig eller åtminstone räckta 8 månader.

Undervisningen bör omfatta:

Bihang till riksdagens protokoll 1916. 1 saml. 169 häft. (Nr 191.)

praktisk matlagning med närings- och födoämneslära, tillvaratagande av rester, konservering av såväl animaliska som vegetabiliska födoämnen samt bakning; tvätt och rengöring; sömnad av linne och barnkläder samt om möjligt något klädsömnad; hälso- och sjukvård, såvitt möjligt med praktiska övningar; spädbarnsvård och barnuppfostran; hushållsbokföring samt de enklaste begreppen ur den ekonomiska samhällsläran.

Undervisningen i ovannämnda ämnen bör upptaga minst 24 timmar i veckan. Elevantalet bör i regel ej överstiga 16 och ej understiga 10.

Undervisningen bör skötas av kompetenta, för ändamålet utbildade lärarinnor och stå under sakkunnig inspektion.

Fackskolans styrelse framhåller vidare, att en jämförelse med motsvarande förhållanden vid lanthushållsskolor, högre flickskolor och folkskolor giva vid handen, att statsunderstödet till en av styrelsen föreslagen åtta månaders kurs i husmodersutbildning skäligen borde bestämmas till 1,200—1,400 kronor. Fackskolans styrelse vill emellertid föreslå, att statsbidraget begränsas till 1,000 kronor, dock att dessutom särskilt understöd utgår till eventuell kurs i praktisk barnavård, beräknat efter 20 kronor för varje elev, d. v. s. för 16 elever 320 kronor. Kursen i barnavård bör omfatta en månad.

De hushållsskolor, som för närvarande finnas, äro av två olika slag, nämligen dels för förmögnare flickor med höga avgifter, 200—250 kronor för år eller ännu mera, vid vilka man beräknar, att elevavgifterna helt skola bära alla omkostnader, dels skolor för mindre bemedlade flickor med låg eller ingen avgift för undervisningen, i vilka omkostnaderna huvudsakligen täckas av vinsten av mathållning för främmande spisgäster, bageri eller charkuteriaffär. En del skolor av sistnämnda slag lära ha understöd från kommuner, hushållningssällskap eller donationer.

Några dylika bidrag lära emellertid, enligt fackskolestyrelsens åsikt, icke vara att förvänta för de förstnämnda skolornas vidkommande.

Budgeten för en 8 månaders husmoderskurs med relativt höga avgifter för flickor ur de mera burgna klasserna, med undervisningsavgifter (termins- eller kursavgifter) motsvarande avgifterna i flickskolornas högre klasser, visar ungefär följande utseende:

Inkomster:

16 elevavgifter à 200 kronor för år	kronor	3,200:—
Statsanslag	»	1,000:—
Särskilt anslag för barnavård	»	320:—
	Summa kronor	4,520:—

Utgifter:

Hyra för kök, matsal, rum för handarbete och teoretiska lektioner jämt tvättstuga och förrådsrum av olika slag	kronor	800:—
Amortering, nyanskaffning och reparationer av material	»	500:—
Förbrukningsartiklar, inberäknat bränsle och belysning	»	500:—
Läraryrkeslönen	»	1,750:—
Barnavård	»	520:—
Betjäning	»	100:—
Diverse utgifter	»	350:—
	Summa kronor	4,520:—

Fackskolans styrelse framhåller slutligen, att det med hänsyn till nu bestående förhållanden torde vara lämpligt att tills vidare lämna statsunderstöd även till husmoderskurser på fyra månader. Statsbidraget till en dylik kurs, som bör utmätas så knappt, att det blir förmånligare att ge årskurser, synes enligt fackskolestyrelsens åsikt skäligen kunna fastställas till 400 kronor.

Samtidigt med denna framställning har fackskolans styrelse till Kungl. Maj:t ingivit ytterligare en skrift, vari styrelsen anhåller om ett särskilt statsbidrag för år 1917 å 3,840 kronor för fortsatt uppehållande av skolans husmoders-, special- och yrkeskurser, för den händelse styrelsens ovannämnda förslag om statens understödande i allmänhet av husmodersskolor icke skulle bifallas.

Såsom förut nämnts hava även styrelserna för en del av moderata kvinnoförbundets lokalavdelningar hos Kungl. Maj:t gjort underdåniga framställningar i ämnet. Dessa framställningar, vilka samtliga äro av enahanda innehåll, skilja sig från de av mig förut refererade bland annat därutinnan, att man däri giver uttryck för den uppfattningen, att viss husmodersutbildning måste bli obligatorisk för alla kvinnor, och hemställer man därför om statliga åtgärder för vinnande av detta syfte. Å andra sidan vill man dock icke nu taga steget fullt ut till en verklig yrkesutbildning å området, utan förordar man i stället kortare, mera elementära s. k. hemvårdskurser. Vederbörande lokalstyrelser anföra därom i huvudsak följande.

Moderata
kvinnoförbun-
dets lokal-
avdelningar.

På samma gång moderata kvinnoförbundets lokalstyrelser instämma i de önskemål, som framförts av centralstyrelsen för svenska skolkökslärarinnornas förening och styrelsen för fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala, anse dessa styrelser sig tillika böra framhålla, att kunskap i ett hems vård för den kvinnliga ungdomen är av fullt lika stor betydelse som de bokliga kunskaper, skolan meddelar, och att av nämnda skäl undervisningen i huslig ekonomi bör bli icke blott tillgänglig, utan obligatorisk och avgiftsfri för rikets alla unga kvinnor.

Då emellertid ettåriga husmodersskolor med barnavård, avsedda för städerna och de större industrisamhällena, samt ettåriga lanthushållsskolor, avsedda för landsbygden, icke skulle kunna upprättas i tillräckligt stort antal utan avsevärda kostnader för staten och då dessutom många unga kvinnor av ekonomiska skäl redan tidigt måste ägna sig åt förvärvsarbete, torde det, framhålla lokalstyrelserna vidare, stöta på svårigheter att låta den ettåriga husmodersskolan med barnavård och den ettåriga lanthushållsskolan bli obligatoriska. Dessa skolor torde därför med hänsyn till rådande sociala och ekonomiska förhållanden tillsvidare få betraktas som valfria yrkesskolor.

Fasta skolkök och obligatorisk undervisning i kvinnlig slöjd finnas redan i städernas och de större industrisamhällenas folkskolor samt i de flesta av våra högre flickskolor, och på landsbygden åtnjuta de s. k. flyttande skolköken samt den kvinnliga slöjden understöd av stat och kommun, och synes därför syftet att tillförsäkra kvinnorna insikt i ett hems vård på billigaste och enklaste sätt kunna vinnas genom

att bygga vidare på den grund, som sålunda redan finnes, och låta ovannämnda kurser i matlagning och kvinnlig slöjd bliva obligatoriska för rikets alla unga flickor, såväl på landsbygden som i städerna. Till dessa kurser kunde fogas ett lämpligt antal undervisningstimmar i födoämneslära, utgiftsberäkning, tvätt, allmän hygien och teoretisk barnavård, varigenom de skulle utvidgas till enkla hemvårdskurser med mål i främsta rummet att fostra de unga flickorna till aktning för hemmets arbete och ansvarskänsla i egenskap av kvinna.

Med hänsyn till såväl de enskilda hennens ekonomi som släktets fostran till plikt-känsla och arbetsduglighet, torde största enkelhet och strängaste ordning böra bliva rådande vid sådana hemvårdskurser, och för att vänja de unga flickorna vid den kontinuitet i sysslorna, som ett hems skötsel fordrar, syntes det vara lämpligt, att de olika undervisningsämnena, med undantag av den förberedande kvinnliga slöjden, förenades till en sammanhängande kurs på minst tre månader, som förlades antingen till tiden för skolgångens avslutande eller senare och som exempelvis omfattade:

36 dagars undervisning i matlagning, omväxlande med undervisning i födoämneslära samt i enkel bokföring och beräkning av hushållsutgifter, lämpade efter olika inkomstbelopp;

36 dagars undervisning i enkel klädsömnad, omväxlande med undervisning i allmän hygien, omfattande bostadens och kroppens vård, samt i teoretisk barnavård, ävensom tvätt, mangling och enkel strykning.

Ur synpunkten av den kroppsliga utvecklingen vore det fördelaktigt, om de unga flickorna först vid fyllda 16 år finge genomgå dylik kurs i hemvård, men av praktiska och ekonomiska skäl blir det sannolikt nödvändigt att förlägga hemvårdskursen till åldern mellan 13 och 18 år.

Då hemvårdskursen omfattar det minimum av kunskap om ett hems vård, som varje kvinna bör äga, och tillika utgör en förberedande kurs till husmodersskolan med barnavård och lant-hushållsskolan, bör genomgående av hemvårdskurs utgöra villkor såväl för anställning i statens tjänst som för vinnande av inträde vid de av stat och kommun understödda kvinnliga yrkesskolor.

Moderata kvinnoförbundets lokalstyrelser framhålla slutligen, att dylika hemvårdskurser jämväl kunna bidra till en god lösning av den för närvarande aktuella frågan om den s. k. kvinnliga värnplikten genom att höja landets inre försvarskraft, alldenstund ett lands ekonomi i stort sett är oskiljaktigt förenad med de enskilda hennens ekonomi och det uppväxande släktets hälsa och duglighet i många avseenden äro beroende av kvinnans inflytande såsom husmor och uppfostrarinna.

Till följd av nådiga remisser har socialstyrelsen den 9 mars 1916 avgivit underdånigt utlåtande över samtliga ovannämnda framställningar — här må anmärkas, att vid ärendets behandling i socialstyrelsen deltagit representanter från folkskolöverstyrelsen — och har socialstyrelsen däri framlagt ett fullständigt förslag till grunder och villkor för statens understöd-jande av yrkesskolor för husmodersutbildning i städer, köpingar och liknande samhällen. Då detta förslag enligt min mening lämpligen bör läggas till grund för statliga åtgärder i förevarande syfte, kommer socialstyrelsens nyssnämnda utlåtande att tjäna som utgångspunkt för min fortsatta framställning i ämnet.

Innan jag går vidare, vill jag dock i detta sammanhang omnämna, att socialstyrelsen sedermera till mig överlämnat en till styrelsen inkommen skrift från Sveriges moderata kvinnoförbunds ombudsmöte, i vilken framhålles, att de av förbundets lokalstyrelser föreslagna obligatoriska hemvårdskurserna endast komma att giva ett minimum av kunskaper i husligt arbete och att det vid sådant förhållande vore synnerligen önskvärt, att även en längre och mer omfattande utbildning å området stode den kvinnliga ungdomen till buds. Ombudsmötet ville därför uttala sin fulla anslutning till de av centralstyrelsen för skolkökslärarinnornas förening framförda önskemålen om statsunderstöd till husmodersskolor med barnavård. Vidare vill jag omnämna, att förbundet av Sveriges kristliga föreningar av unga kvinnor ävensom Södra kristliga föreningen av unga kvinnor i särskilda, efter det socialstyrelsens utlåtande avgivits, till Kungl. Maj:t ingivna skrifter likaledes förklarat sig instämma i de av nämnda centralstyrelse framförda önskemål.

I fråga om behovet av utvidgad undervisning inom det husliga arbetets område har socialstyrelsen i sitt omförmälda underdåniga utlåtande den 9 mars 1916 anført, bland annat, följande.

Behovet av utvidgad undervisning i huslig ekonomi.

Den under de senare decennierna pågående industriella utvecklingen i vårt land har inom de flesta samhällsgrupper så gott som fullständigt omlagt såväl hemmens ekonomi som deras arbetsmetoder. Behovet av arbetskraft inom hemmet har väsentligen minskats, icke blott därför att en stor del av det arbete, som förr utfördes i hemmen, nu överflyttats på fabriker, utan även därigenom, att de moderna tekniska hjälpmedlen även på hemmets område utövat sitt inflytande och minskat behovet av sådant arbete, som måste utföras för hand. Det sålunda minskade och till sina metoder omlagda husliga arbetet ansågs till en början fordra föga eller ingen yrkesskicklighet, och kom detsamma till följd härav att jämföras med de s. k. olärda arbeten, som ej fordra någon utbildning. Helt naturligt har denna omständighet menligt inverkat såväl på det husliga arbetets anseende som på dess utövers skicklighet.

Socialstyrelsen.

De minskade kunskaperna i husligt arbete måste även i ej oväsentlig grad tillskrivas de betydligt större krav, som det nutida livet ställer även på flickornas utbildning och som under uppväxtåren taga deras tid så hårt i anspråk, att hemmen ofta, även där dessa äro fullt skickade därtill, ej ha tillfälle att bibringa dem de husmoderliga kunskaperna.

Den utveckling, vårt samhällsliv tagit och av allt att döma fortfarande kommer att taga, gör det i de allra flesta fall till en lika bjudande plikt för flickan som för gossen att så fort som möjligt kunna försörja sig själv, och det är vid sådant förhållande klart, att hennes huvudintresse redan därigenom skall läggas på den uppgift, som är henne närmast, d. v. s. förvärvsarbetet, alldeles fränsett det faktum, att hon i regel ej räknar husmoderns uppgift som något yrke, för vilket vissa kunskaper och färdigheter äro nödvändiga.

Uppenbarligen hava de husmoderliga kunskaperna ej följt med utvecklingen i

övrigt, och följderna härav bli på alla områden allt kännbarare. En hel del sociala, hygieniska och ekonomiska missförhållanden måste säkerligen tillskrivas den omständigheten, att den husmoderliga yrkesskickligheten är i sjunkande eller ej har kunnat tillräckligt anpassa sig efter nutida förhållanden.

Att förhållandena ej ställt sig värre än de äro beror givetvis därpå, att den nedärvda husmoderliga dugligheten, trots de förändrade förhållandena, dock alltså jämt gör sig gällande. Detta gäller dock mera den äldre generationen. Det nu uppväxande släktet av husmödrar förlorar mer och mer kontakten med det som varit och okunnigheten i hushållsgöromål växer. De missförhållanden, som härav uppstå, trycka naturligtvis hårdast på de ekonomiskt sämst lottade, men samma okunnighet finnes inom alla lager av samhället och utgör på alla områden en fara för den enskildes såväl som för landets ekonomi och befolkningens välbefinnande. Man har också i känslan av denna fara på olika håll visat ett allt starkare intresse för att söka åstadkomma en ändring i förhållandena. På enskilt initiativ hava olika metoder och skolformer utprovats för att söka finna bästa vägen att bibringa den kvinnliga ungdomen kunskaper i husligt arbete. Ett flertal motioner i riksdagen hava behandlat denna fråga och såväl staten som kommuner och landsting hava i stigande grad lämnat anslag till undervisning på detta område. I flera av staten förestaltade utredningar beröres denna fråga och de nu föreliggande skrivelserna till Kungl. Maj:t utgöra ett uttryck för det allt starkare framträdande kravet på ett mera allsidigt och systematiskt ordnande av denna del utav den kvinnliga ungdomens utbildning.

Otvivelaktigt har utvecklingen å här ifrågavarande område gått den rätta vägen, då staten börjat med att understödja lärarinneutbildningen och sedermera lagt grunden för fortsatt utbildning genom att införa ämnet i barnskolan. Men härmed är blott ett första steg taget till att höja den husmoderliga färdigheten i vårt land.

Frågan sammanhänger intimt med den alltmer framträdande strävan att giva landets ungdom, utöver den grundläggande allmänbildningen, en för vars och ens speciella levnadsbana direkt lämpad yrkesutbildning.

Tre av staten tillsatta kommittéer, nämligen kommittén för den lägre tekniska undervisningens ordnande, kommittén för ordnandet av den lägre lantbruksundervisningen samt folkundervisningskommittén hava behandlat frågan om dylik special- eller fackutbildning. I dessa kommittéers utlåtanden beröres även från olika synpunkter frågan om behovet av ökad undervisning i husligt arbete.

Folkundervisningskommittén säger bland annat om den önskade utvecklingen härutinnan, att »ställningen nu vore i viss mån lik den, som förelåg, då för sjuttio år sedan vår folkskola genom statsmakternas beslut fick sin lagstadgade tillvaro. Då gällde det barnen, nu gäller det åldersgruppen närmast ovanom barnstadiet. Och då som nu hade man en förutgående social och ekonomisk utveckling, som nödvändiggjorde en kraftig åtgärd till folkbildningens höjande».

Den fortsättningsskola, som enligt kommitténs förslag skulle läggas ovanpå barnskolan, bygger visserligen vidare på den allmänna medborgerliga bildningen, men tar dessutom sikte på den individuella specialiseringen genom den s. k. arbetskunskapen, d. v. s. förberedelsen till yrket. Till denna arbetskunskap hör också enligt kommitténs förslag undervisning i husligt arbete. I fortsättningsskolor ordnade endast för flickor bör sålunda det husliga arbetet utgöra den huvudsakliga arbetskunskapen. Men då kunskaper och färdigheter på detta område äro av så stor betydelse ej allenast för den kvinnliga ungdomen själv, utan ock medelbart för hela samhället, borde,

framhåller kommittén vidare, alla fortsättningsskolor, i vilka flickor åtnjuta undervisning, på ett eller annat sätt förknippas med någon undervisning i husligt arbete.

Folkundervisningskommittén har sålunda ställt det husliga arbetet inom ramen av de praktiska färdigheter, som höra till yrkesfortsättningsskolan, men då den så gör, har den dock ingalunda sagt, att behovet av yrkesutbildning på detta område därmed är fyllt.

Tager man i beräkning, att en husmoders utbildning för att vara fullt effektiv förutsätter längre sammanhängande arbetstid, helst omfattande alla årstider med deras olika mat och sysslor, så är det givet, att den begränsade tid, som står fortsättningsskolan till buds — 360 timmar eller i bästa fall 540 timmar, fördelade på 2 eller 3 år — ingalunda kan jämte de obligatoriska teoretiska ämnena giva den husliga arbetskunskapen tillräckligt utrymme för att motsvara vad man menar med yrkesutbildning.

Däremot kan här läggas en synnerligen värdefull grund att bygga vidare på. Därjämte må framhållas, att eleverna i fortsättningsskolan fortfarande äro barn och att en verklig yrkesutbildning ej gärna kan anses lämplig förrän vid en något senare ålder.

Ett genomförande av folkundervisningskommitténs förslag till yrkesfortsättningsskola skulle betyda ett stort steg framåt, icke blott för yrkesskickligheten inom handel och industri, utan även för de rent husliga kunskaperna; men liksom det för industri och handel vore att stanna på halva vägen, om man ej låte yrkesfortsättningsskolan övergå i yrkesskolan, så är ej heller den husmoderliga utbildningen i fortsättningsskolan tillräcklig.

Behovet av en utav staten kontrollerad yrkesutbildning av husmödrar har redan av staten erkänts i fråga om landsbygdens kvinnor. Kommittén för den lägre lantbruksundervisningen framhöll uti sin utredning om behovet av yrkesutbildning för lantbefolkningen såsom en i hög grad betydelsefull sak, att dylik yrkesutbildning erbjödes icke blott männen utan även kvinnorna samt att den ordnades efter bägge parterers speciella behov.

Efter att hava uttalat den meningen, att lantmannaskolorna fortfarande böra vara öppna för kvinnor, framhåller ifrågavarande kommitté vikten av att det för kvinnans fackutbildning skapas en annan skolform med undervisningen mera direkt inriktad på kvinnans arbetsfält. Upprättandet av dylika skolor innebure enligt kommitténs åsikt otvivelaktigt ett så stort allmänt intresse, att staten syntes böra härtill medverka i den utsträckning, vartill de inom varje landsdel rådande förhållandena kunde föranleda. På kommitténs förslag beviljade ock 1912 års riksdag ett förslagsanslag av 36,000 kronor till understödjande av lantushållskurser för landsbygdens kvinnor. Anslaget utgick första året eller 1913 med 34,380 kronor för 20 kurser och hade 1915 stigit till 62,330 kronor för 36 kurser. Dessa siffror visa tydligt, att behov av sådana skolor förelegat. Resultatet är desto mer anmärkningsvärt som åren 1914 och 1915 ju falla under den pågående krisen med sina tryckta och oroliga förhållanden, vilken givetvis även här verkat hämmande. Säkerligen torde man hava att motse en ännu starkare utveckling av dessa skolor, så snart lugnare förhållanden inträtt.

Kommittén för den lägre tekniska undervisningens ordnande framlägger däremot i sin utredning angående yrkesskolor icke något förslag om inrättande av dylika för husligt arbete. Den berör frågan om utbildning i husligt arbete endast i så måtto, att den framhåller lämpligheten av att i de fall, då obligatoriska lärlingsskolor för i yrken anställda kvinnliga arbetare komma att inrättas, dessa lärjungar böra beredas tillgång till undervis-

ning även i hushållslära i ändamål att bibringa de unga flickorna kunskaper i sådana ämnen, som höra till ett hems skötande, det vill säga frågan tages icke upp ur yrkes-synpunkt utan enbart på grund av ämnets sociala och medborgerliga betydelse. Kommittén avskiljer också denna del av utbildningen från yrkesskolan och lägger den på fortsättningsskolans ansvar.

De uttalanden om utbildning i husligt arbete, som förekomma i dessa kommittéers förslag, gruppera sig sålunda efter huvudsakligen två linjer, nämligen den mer eller mindre obligatoriska utbildning i husligt arbete, som kan anses vara det minimum av kunskap, som varje kvinna har behov av, samt den frivilliga mera yrkesmässiga utbildningen på området.

Dessa båda linjer framträda även i de till styrelsens behandling föreliggande framställningarna. Den senare typen är representerad förnämligast i det av styrelsen för svenska skolkökslärarinnornas förening framlagda förslaget, som utmynnar i en hemställan om särskilda anslag av statsmedel dels till understöd åt husmodersskolor med barnavård, avsedda för städernas och industrisamhällenas kvinnliga ungdom, dels ock till understöd åt obemedlade eller mindre bemedlade elever vid dylika skolor. Nämda styrelse framhåller visserligen, att den kvinnliga ungdomen i städer och industrisamhällen ofta tidigt är hänvisad till förvärvsarbete utom hemmet, antingen i fabriker eller i skilda slag av hantverk, och därför så mycket hellre dessförinnan borde bibringas grundliga kunskaper och färdigheter i husliga sysslor, för att ej, när de senare bilda eget hem, vara urståndsatta att sköta detsamma och därigenom, som så ofta skett, förr eller senare falla samhället till last.

Den här föreslagna skolformen avser dock i första hand en yrkesutbildning, som skall giva eleven möjlighet att därmed sedermera förtjäna sitt uppehälle, och i framställningen hänvisas därtill, att staten redan förut understöder dylika undervisningsanstalter för landsbygdens kvinnliga ungdom genom anslag till lantushållsskolorna. Det förslag till reglemente för husmodersskolor med barnavård, som åtföljer skrivelsen, anknyter sig också mycket nära till reglementet för lantushållskurser. Undervisningen är avsedd att bygga på den utbildning i huslig ekonomi, som erhålles i folkskolan eller genom vandrande skolköskurser, och elev måste innehava viss ålder och kompetens för att vinna inträde i skolan. Kursens längd är föreslagen till ett år.

Styrelsens för fackskolan för huslig ekonomi framställning ansluter sig så tillvida till skolkökslärarinnornas, att även däri begäres statsanslag till husmodersskolor av visst angivet slag. Den här skisserade typen sammanfaller också i det stora hela med den föregående med avseende å kursens omfattning, ämnesval och dylikt ävensom däri, att den föreslagna kursen avser att giva verklig yrkesutbildning. I framställningen från fackskolan går man emellertid ett steg längre och ifrågasätter, om icke samhället — vid det förhållandet att denna husmoderliga yrkesutbildning just utgöres av de viktiga kunskaper och färdigheter, som en mor och husmor behöver, och således borde vara tillgänglig för alla Sveriges unga kvinnor — i sitt eget och kvinnornas välförstådda intresse borde göra inhämtandet av sådan undervisning obligatorisk för landets alla kvinnor inom angiven ålder 18—25 år, lika väl som det är obligatoriskt för all ungdom att lära sig skriva och läsa och åtskilligt annat.

Skulle emellertid, fortsätter fackskolans styrelse, tanken att göra sådan undervisning obligatorisk befinnas vara ännu alltför ny och främmande för det allmänna föreställningssättet, borde staten åtminstone omedelbart vidtaga nödiga åtgärder, för att undervisning i huslig ekonomi i vidsträckt mening må vid denna ålder vara tillgänglig för alla unga kvinnor, som önska begagna sig därav.

Vad slutligen beträffar moderata kvinnoförbundets framställningar, ansluta de

sig däremot helt till den första typen och hemställes däri, att Kungl. Maj:t täcktes taga i övervägande, huruvida enkla hemvårdskurser, omfattande undervisning i matlagning, födoämneslära, utgiftsberäkning, tvätt, sömnaid, allmän hygien och teoretisk barnvård, kunde i en för ändamålet nödig utsträckning genom lag göras obligatoriska för den kvinnliga ungdomen. På samma gång moderata kvinnoförbundets vederbörande lokalstyrelser förklara sig instämma i de båda föregående förslagsställarnas önskemål, hålla de dock före, att kunskap i ett hems vård för den kvinnliga ungdomen är av fullt lika stor betydelse som de bokliga kunskaper skolan meddelar och att av detta skäl undervisningen i huslig ekonomi bör bliva icke blott tillgänglig utan obligatorisk och avgiftsfri för landets alla unga flickor. Då ettåriga husmodersskolor med barnvård, avsedda för städer och större industrisamhällen, samt ettåriga lantushållsskolor, avsedda för landsbygden, ej utan allt för stora kostnader för staten skulle kunna upprättas i tillräckligt stort antal och då dessutom en ett års kurs skulle utgöra en alltför stor ekonomisk börda för de unga kvinnor, som måste tidigt ut i förvärvsarbete, så giver man i ifrågavarande framställningar från moderata kvinnoförbundet uttryck för den farhågan, att det skulle stöta på alltför stora svårigheter att göra dessa skoltyper obligatoriska, varför dessa tillsvidare måste bliva valfria yrkesskolor. I stället anser man sig här böra förorda en sammanhängande s. k. hemvårdskurs på 3 månader, som skulle vara obligatorisk för alla. Med tanke på svårigheten att få med även sådana, som tidigt måste ut i förvärvsarbete, föreslår man vidare inträdesåldern till 13 år, men framhålls samtidigt, att det ur synpunkten av den kroppsliga utvecklingen vore fördelaktigare, om den kunde höjas till 16 år.

Innan socialstyrelsen går att framlägga sina egna synpunkter i föreliggande ämne, tillåter sig styrelsen här erinra, att även riksdagen, ehuru i ett väsentligen annat sammanhang, framhållit betydelsen av husmodersutbildning.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 30 april 1912 (nr 80) angående åtgärder för motarbetande av missbruk utav tobak och kaffe har riksdagen anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes snarast möjligt låta utreda, vad från det allmännas sida, särskilt genom upplysningsverksamhet, kunde åtgöras för att stödja strävandet att motarbeta missbruk av tobak och kaffe, ävensom vidtaga de åtgärder, som härav kunde föranledas. I motiveringen till denna hemställan gör riksdagen bland annat följande, i här ifrågavande avseende betydelsefulla uttalande: »Vidare vill riksdagen framhålla behovet av hushållsskolor och hushållskurser för flickor och unga kvinnor såväl ur allmogeklassen som industriarbetarnas led, där de grundligare än nu få inhämta konsten att tillreda sund, välsmakande men dock billig föda. De skolkökskurser, i vilka flickorna i skolåldern mångenstädes deltaga, äro visserligen av stort gagn, men tyvärr hava så många av de unga kvinnorna glömt de kunskaper, de i skolköket inhämtat, då de själva som vuxna gå att bilda ett eget hem. Efter skolans slut komma de kanske till fabriken, de syssla under några, kanske många år, icke alls med husliga göromål och glömma därunder, vad de måhända en gång inhämtat. En repetitionskurs för mera vuxna kvinnor skulle säkerligen fylla ett verkligt behov. En god och praktisk undervisning i sådant hänseende torde kunna bidra till bättre insikt om verklig födas företräde framför den nu så vanliga kaffedieten för äldre som för barn.»

På grund av nådig remiss avgav medicinalstyrelsen den 29 juli 1914 underdånigt utlåtande angående nämnda riksdagsskrivelse. Medicinalstyrelsen framhåller däri, att förste provinsialläkarna, som lämnats tillfälle att yttra sig i ärendet, vitsorda

förekomsten av kaffemissbruk nära nog över hela landet, särskilt bland den fattigare befolkningens kvinnor men även hos barn. På många håll utgjorde bland skolbarn kaffe med dopp två huvudmål om dagen. Övervägande antalet läkare såge också i kaffemissbruket en allvarlig fara för folkhälsan. Såsom ett botemedel mot det onda förordades av de flesta läkarna en i stor utsträckning genomförd, praktiskt anlagd undervisning i matlagning och huslig ekonomi, som verkligen sträckte sig ned till de lager av befolkningen, där kaffemissbruket framför allt vore att finna.

Till belysande av det intresse man även på tjänarinnehåll hyser för yrkesutbildning å hemmets område, anser sig socialstyrelsen slutligen böra återgiva den resolution i ämnet, som antogs å ett av Stockholms tjänarinneförening den 21 mars 1912 anordnat möte. Resolutionen var av följande lydelse: »Tjänarinnor i Stockholm, samlade till talrikt besökt möte, uttala som sin samfälliga mening, att yrkesutbildningen är en av tjänarinnornas livsfrågor. De missförhållanden, som för närvarande råda inom vår kår, äro i hög grad beroende av att de allra flesta icke erhållit lämplig utbildning för sitt värv. Det är således en av de viktigaste förutsättningarna för en lycklig lösning av tjänarinnefrågan, att kommunerna icke blott i Stockholm utan överallt i landet taga i övervägande möjligheterna för upprättande av avgiftsfria hushållsskolor, där obemedlade flickor, som skola ägna sig åt husligt arbete, kunna erhålla nödig utbildning härför. De skola då bliva icke blott lämpliga för sitt yrke utan även få den aktning för sig själva och för sitt arbete, som varje upplyst människa numera fordrar och även erhåller, då förutsättningarna därför finnas. Vi tjänarinnor äro sämst ställda i detta avseende. Vi hoppas därför, när nu yrkesskolefrågan löses, att vederbörande skola förhjälpa även vår kår till möjligheten av en ordentlig yrkesutbildning.»

Vad styrelsen nu anfört torde till fulla ådagalägga, att den föreliggande frågan om bibringande i tillräcklig grad och omfattning åt landets kvinnor av yrkesutbildning å det husliga området är av synnerligen stor betydelse och räckvidd ävensom att densamma från skilda håll och ur olika synpunkter ägnats en betydande uppmärksamhet. Dylika skolor finnas ju ock redan sedan några år tillbaka genom åtgöranden från statens sida för landsbygdens kvinnor. I minst lika hög grad gör sig dock behovet av husmodersskolor gällande för den kvinnliga ungdomen i städer och industrisamhällen.

Med avseende härå vill socialstyrelsen ytterligare tillägga, att de senaste årens livsmedelsförhållanden bidragit till att göra frågan ännu mera aktuell, särskilt i dessa samhällen. Då det vidare är anledning antaga, att livsmedelsproblemet, varav den föreliggande frågan påtagligen utgör en viktig del, även efter den nu pågående krisens slut kommer att påkalla en avsevärt större uppmärksamhet än före krisens utbrott, synes tiden just nu vara lämplig för vidtagande av åtgärder i förevarande syfte. Frågans vikt för såväl individen som samhället i dess helhet, dess stora räckvidd och ekonomiska konsekvenser synas enligt styrelsens mening göra det till en bjudande plikt för staten att söka medverka till dess lösning, även om därmed skulle följa icke obetydliga ekonomiska uppoffringar för statens vidkommande.

Departements-
chefen.

Det synes mig utan vidare klart, att ett verkligt trängande behov föreligger av att åtgärder vidtagas i syfte att bibringa landets kvinnor en effektiv yrkesutbildning å det husliga arbetets område. Man hör i våra dagar klander ofta riktas mot kvinnorna inom den kroppsarbetande befolkningen, särskilt i städer och liknande samhällen, för det sätt, varpå

de sörja för sina familjers kosthåll. Otvivelaktigt är också detta klander i viss mån berättigat, om ock liknande anmärkningar kunna med samma rätt göras mot andra befolkningslager. Man må emellertid besinna, att nämnda missförhållande i allmänhet icke beror på bristande vilja utan på bristande insikt å det husliga området. Av förut antydda skäl komma nämligen arbetsklassens kvinnor sällan i åtnjutande av någon verklig husmodersutbildning, vare sig i hemmet eller utom det-samma, och någon förbättring i detta avseende torde icke vara att förvänta, med mindre samhället griper in och vidtager åtgärder för att medverka till dylik utbildning. Icke minst under rådande dyrtid, då en omläggning av kosthållet torde för allt bredare folklager vara både lämplig och nödvändig, gör sig behovet av ökad husmodersutbildning starkt gällande.

Av en husmoders övriga uppgifter vill jag här ytterligare beröra endast en, som emellertid är av sådan vikt, att den påkallar en alldeles särskild uppmärksamhet. Det torde vara alla bekant, att barnadödligheten under de första levnadsåren är synnerligen hög. Den officiella statistiken utvisar, att av 100 nyfödda barn nio duka under redan under det första levnadsåret och ytterligare två under det andra året. Denna stora barnadödlighet torde till en icke ringa del böra tillskrivas bristfällig vård på grund av otillräckliga kunskaper med avseende å barnens skötsel. Då så är förhållandet, synes det ligga i samhällets eget intresse att söka så långt som möjligt avhjälpa denna brist genom att främja erforderlig utbildning å området.

I likhet med socialstyrelsen anser jag mig sålunda böra livligt tillstyrka omedelbara åtgärder från statens sida för åstadkommande av yrkesskolor för husmödrar.

Att dylika åtgärder icke behöva på något sätt föregripa vad från statens sida kan böra företagas i anledning av de utredningar i närliggande frågor, som utförts av folkundervisningskommittén och kommittén för den lägre tekniska undervisningens ordnande, synes mig vara tillräckligt ådagalagt genom socialstyrelsens, av folkskolöverstyrelsens representanter biträdda uttalanden i detta ämne.

Vid diskussionen om möjligheterna för en lösning av frågan om ordnande av en effektiv yrkesutbildning för husmödrar är utan tvivel spörsmålet, huruvida denna utbildning bör vara av obligatorisk eller frivillig karaktär, av synnerligen stor betydelse. Socialstyrelsen anför härutinnan följande.

**Obliga-
torisk eller
frivillig
yrkesutbild-
ning ihuslig
ekonomi.**

Den tanke, som i ifrågavarande avseende framförts i moderata kvinnoförbundets framställningar och som även framkastats i fackskolans förslag, torde säkert kunna

Social-
styrelsen.

räkna på rätt allmänna sympatier. Det ligger utan tvivel någonting tilltalande däruti, att en utbildning av ifrågavarande slag skulle utgöra ett led i den medborgerliga utbildning, som staten har rätt att fordra och som den därför erbjuder kostnadsfritt.

Det må emellertid med avseende härå framhållas, att den av moderata kvinnoförbundet ifrågasatta husmodersutbildningen i huvudsak torde kunna jämföras med den utbildning å området, som folkundervisningskommittén i sitt därom avgivna förslag velat förlägga till den obligatoriska fortsättningskolan. Med hänsyn till såväl undervisningens omfattning som dess förläggning till barnåren kan utbildningen i båda dessa fall icke anses annat än såsom en förutbildning. Ehuru alla strävanden till en dylik obligatorisk förundervisning i husligt arbete böra enligt styrelsens mening så långt som möjligt stödjas, synes det dock av ovan angivna skäl icke möjligt att till prövning upptaga moderata kvinnoförbundets ifrågavarande framställning annat än i sammanhang med folkundervisningskommitténs nyssnämnda förslag. Att åter redan nu — såsom fackskolans styrelse ifrågasatt — taga steget fullt ut till en obligatorisk yrkesutbildning för husmödrar utan samband med folkundervisningens höjande i övrigt eller innan man ens varit i tillfälle att pröva resultaten av en mindre omfattande obligatorisk förutbildning inom det husliga arbetets område, synes socialstyrelsen vara att gå händelserna i förväg. Uppenbart är också, att en lösning efter den obligatoriska linjen av olika skäl innebär många svårigheter, framför allt av ekonomisk art, och icke kan ifrågasättas förrän efter ingående och tidsödande utredningar.

Av nu angivna skäl anser styrelsen det sålunda icke vara möjligt att omedelbart ifrågasätta införandet av någon allmän skyldighet i fråga om anordnande av yrkeskurser för husmodersutbildning eller i fråga om deltagande i dylika, utan synes det närmaste steget böra bliva att på frivillighetens väg bereda den kvinnliga ungdomen i städer, köpingar och industrisamhällen tillgång till husmodersutbildning, såsom redan sker i fråga om landsbygdens kvinnor. Givetvis måste emellertid, för att ett gott resultat överhuvud skall kunna förväntas, staten även här liksom i fråga om lanthushållsskolorna på ett kraftigt sätt ekonomiskt understödja den frivilliga verksamheten av kommuner och enskilda för inrättande av husmodersskolor i nyssnämnda samhällen. Å andra sidan är det vid sådant förhållande nödvändigt, att garantier skapas för att skolorna verkligen äro lämpade för sin betydelsefulla uppgift.

Departements-
chefen.

Utom de av socialstyrelsen mot införande av en obligatorisk husmodersutbildning åberopade skäl, vilka i och för sig synas giltiga, torde även en del rent praktiska svårigheter möta för ett omedelbart genomförande av en sådan mera allmän utbildning. Sålunda lärer det exempelvis vara fullkomligt omöjligt att inom de närmaste åren erhålla en härför fullt kompetent lärarinnekår. För mig framstår det därför såsom nödvändigt, att statens åtgärder i förevarande syfte tillvidare inskränka sig till ekonomisk medverkan vid inrättande av frivilliga yrkesskolor för husmodersutbildning. Härmed har man givetvis icke för framtiden avvisat tanken på en obligatorisk undervisning å ifrågavarande område eller ens på något sätt försvårat tillkomsten av en sådan; tvärtom måste enligt min mening ett system av frivilliga husmodersskolor anses vara en nödvändig över-

gångsform för en utveckling fram till det obligatoriska systemet, som tvivelsutan skulle innebära stora, för vår folkhushållning betydelsefulla fördelar.

Den närmaste uppgiften skulle sålunda bliva att genom lämpligt avvägda bidrag från statens sida söka åstadkomma ett system av frivilligt, efter mönstret av lanthushållsskolorna å landsbygden uppriktade skolor, i vilka den kvinnliga ungdomen i städer och liknande sambällen kunde erhålla utbildning å det husliga området. Då emellertid denna undervisning, enligt vad redan framhållits, måste avse en verklig yrkesutbildning, böra med statsbidragens tillgodonjutande förknippas sådana villkor i fråga om undervisningsplan, läro- och inträdesålder m. m., att just denna yrkessynpunkt blir bestämmande i fråga om det praktiska anordnandet av ifrågavarande skolor. I anslutning till denna principiella uppfattning har också socialstyrelsen i sitt utlåtande framlagt förslag till grunder för statens understödande av yrkesskolor för beredande av husmodersutbildning åt den kvinnliga ungdomen i städer, köpingar och industrisamhällen ävensom till de villkor i fråga om skolornas organisation m. m., som böra uppställas för statsbidragets tillgodonjutande. Vid uppgörande av detta förslag har styrelsen i väsentliga delar anslutit sig till de synpunkter, som härutinnan framförts i ovannämnda framställningar av styrelserna för svenska skolkökslärarinnornas förening och fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala.

Vad till en början skolornas organisation beträffar, har socialstyrelsen med avseende härå anfört följande.

Husmodersskolornas organisation.

En dylik yrkeskurs för husmodersutbildning synes enligt socialstyrelsens åsikt böra omfatta övningar och undervisning i nedanstående ämnen:

Socialstyrelsen.

a) *Undervisningsplan.*

I. *Praktisk undervisning.*

- a) matlagning, bakning, tillvaratagande av slakt i den utsträckning, det låter sig göra;
- b) konservering av såväl animaliska som vegetabiliska födoämnen;
- c) tvätt och städning samt övriga rengöringsarbeten;
- d) sömnad av linne och barnkläder och om möjligt något klädsömnad;
- e) barnavård.

II. *Teoretisk undervisning.*

- a) närings- och födoämneslära;
- b) enkel bokföring och beräkning av hushållsutgifter lämpade efter olika inkomstbelopp;
- c) hälso- och sjukvårdslära (med demonstrationer och övningar);
- d) spädbarnsvård och barnuppfostran;
- e) medborgarkunskap.

Ovanstående arbetsplan är, framhåller socialstyrelsen vidare, i avseende å ämnesval fullständigt överensstämmande med de i skolkökslärarinnornas och fackskolans för huslig ekonomi skrivelser skisserade planerna endast med tillägg av ämnet medborgarkunskap, vilket enligt styrelsens åsikt jämväl bör ingå i undervisningen.

Beträffande ämnet praktisk barnavård torde det icke vara möjligt att överallt medtaga detta på grund av svårigheterna att särskilt för ändamålet anordna eller eljest få tillgång till spädbarnshem. Såvitt möjligt bör emellertid även praktisk barnavård ingå i undervisningen och givas tillräckligt utrymme å arbetsplanen. Helst bör kursen däri, såsom även skolkökslärarinnornas förening föreslagit, omfatta en tid av tre månader, vilket i betraktande av att den inhämtade kunskapen i detta ämne bör kunna användas i förvärvsarbete torde ungefär motsvara behovet. I allt fall synes fackskolans för huslig ekonomi förslag om endast en månads undervisning i praktisk barnavård icke taga tillbörlig hänsyn till ämnets vikt.

Beträffande undervisningens anordnande i detalj har styrelsen icke ansett det vara möjligt eller ens lämpligt att här angiva generella bestämmelser därför, enär skolorna givetvis torde behöva inrättas på olika sätt i olika trakter av landet och allt efter belägenheten i stad eller i annat samhälle. En detaljerad läroplan med angivande av ämnenas fördelning, timantal och dylikt torde emellertid liksom även elevavgifternas storlek, lokaler, lärarkrafter och undervisningsmaterial böra i varje särskilt fall godkännas av den myndighet, som skall hava inseende över skolornas verksamhet och som styrelsen i fortsättningen benämner tillsynsmyndigheten.

b) *Inträdes-
ålder och
inträdes-
fordringar.*

Socialstyrelsen, som, enligt vad redan tidigare framhållits, anser det vara av vikt, att den här föreslagna typen av husmodersskolor bestämt markeras som yrkesskolor till skillnad från de av folkundervisningskommittén föreslagna yrkesfortsättningsskolorna för flickor, vill för sin del föreslå, att inträdesåldern här liksom vid lanthushållsskolorna sättes till fyllda 16 år.

I den utredning i förevarande ämne, som framlades i samband med nådiga propositionen om anslag till undervisning i huslig ekonomi i folkskolor, högre folkskolor och folkhögskolor år 1906, framhöllos från många håll farhågor för att denna undervisning skulle giva föga resultat, då den meddelades på ett så tidigt stadium, varför man ansåg, att den i stället borde förläggas efter skolans slut och efter fyllda 16 år. Vid denna tidpunkt hade man ännu för liten erfarenhet om detta nya ämne och dess betydelse för att kunna skilja mellan vad som tillhör det grundläggande och förberedande stadiet och yrkesundervisningen. Den erfarenhet man nu har från flickskolor och folkskolor har emellertid så bestämt ådagalagt ämnets betydelse i skolan såsom ett led i skolans fostrande och allmänbildande uppgift, att dess plats där kan anses fullt erkänd. De, som 1906 höllo på 16-årsåldern såsom den lämpliga, avsågo med denna undervisning något annat än vad skolan kan giva, nämligen verklig yrkesutbildning till husmödrar, d. v. s. den skoltyp, som i här föreliggande förslag avses. Förlägges inträdesåldern till fyllda 16 år, så skulle elev vid inträdet redan hunnit genomgå en skolkökskurs i folkskola eller fortsättningsskola, i bästa fall en dylik kurs i vardera, varför förutsättningarna att tillgodogöra sig undervisningen bliva större.

Möjligheten för yngre flickor att få komma in i yrkeshusmodersskolan synes dock böra hållas öppen, till dess att den föreslagna fortsättningsskolan kommit till stånd. Dispens i förevarande avseende torde lämpligen i det särskilda fallet kunna meddelas av tillsynsmyndigheten, dock endast försåvitt den unga flickans förutbildning från skolan eller hemmet kan anses innefatta garanti för att hon är i stånd tillgodogöra sig undervisningen.

Socialstyrelsen finner vidare, att genomgången fortsättningsskola eller därmed jämställd utbildning sedermera efter fortsättningsskolans tillkomst bör utgöra villkor för inträde. Till dess synes man i förevarande avseende böra nöja sig med genomgången folkskola.

Då, såsom styrelsen upprepade gånger framhållit, här avses en verklig yrkesutbildning, lär det icke vara tillrädligt att låta kursernas varaktighet understiga ett år (11 månaders effektiv undervisning). Erfarenheten har nämligen givit vid handen, att för flickor med endast folkskolebildning en kurs av sådan varaktighet är nödvändig för bibringande av en allsidig utbildning, något som jämväl framhålles i skolkökslärarinnornas förslag i ämnet.

c) *Kursernas längd.*

Därest emellertid husmodersskola uteslutande är avsedd för elever, som genomgått högre flickskola, samskola eller högre folkskola eller fått annan därmed jämställd utbildning, så torde lärotiden möjligen kunna i någon mån reduceras. Dels torde man nämligen kunna beräkna, att elever av denna kategori genomgå skolan först vid 17 eller 18 års åldern, dels har deras föregående utbildning givit dem större förutsättningar för att kunna snabbare tillgodogöra sig undervisningen.

Lärotiden, vars längd i det särskilda fallet skall vara beroende av tillsynsmyndighetens prövning, bör dock under inga omständigheter understiga åtta månaders effektiv undervisning. Den omständigheten, att kursernas varaktighet vid lanthushållsskolorna är fastställd till endast 3 månader, får icke i och för sig anses lämna något som helst stöd för den åsikten, att en ungefär motsvarande tid jämväl vore tillräcklig i här ifrågavarande fall. Dels synes man nämligen i allmänhet kunna förutsätta mera praktisk förutbildning å området hos landsbygdens kvinnliga ungdom, dels torde det ock vara en allmän uppfattning, att lanthushållskurserna äro för korta.

Vid varje skola bör vara anställd en i skolan boende föreståndarinna, som leder och deltagar i undervisningen, varjämte övriga lärarkrafter anställas till det antal, undervisningens behöriga upprätthållande kräver.

d) *Föreståndarinna och styrelse.*

En särskild styrelse bör enligt socialstyrelsens åsikt jämväl finnas vid varje skola. Lämpligen bör minst halva antalet styrelseledamöter utgöras av på orten bosatta, för denna verksamhet intresserade kvinnor, vilka på det sättet skulle bliva i tillfälle att utöva inflytande på skolans ledning och uppsikt över dess arbete.

Mot socialstyrelsens förslag till husmodersskolornas organisation har jag i huvudsak ingenting att invända, utan vill det synas, som om skolor anordnade efter de av styrelsen angivna principer böra äga stora förutsättningar att på önskvärt sätt fylla sin viktiga uppgift.

Departementschefen.

Såsom socialstyrelsen erinrat, lär det icke vara lämpligt att i detalj nu meddela bestämmelser angående undervisningsplanen, utan torde denna kunna få jämkas med hänsyn till lokala förhållanden och behov. Särskilt synes i vissa fall böra kunna lämnas något mindre utrymme för den praktiska undervisningen i barnavård.

Vad beträffar inträdesåldern, vilken socialstyrelsen i likhet med vad som gäller i fråga om lanthushållskurserna föreslagit till fyllda 16 år, bör man givetvis uppställa sådana fordringar, att garantier finnas för att elev nått den mognad, att hon kan tillgodogöra sig en verklig

yrkesutbildning. Vidare synes man böra tillse, att husmodersskolans åldersklasser icke sammanfalla med vare sig folkskolans eller fortsättningsskolans. Å andra sidan får icke inträdesåldern för husmodersskolan sättas allt för högt, då ju den kvinnliga ungdomen inom de befolkningslager, man här framför allt vill gagna, som regel tvingas ut i förvärvsarbete vid mycket unga år. Ur dessa synpunkter synes inträdesåldern lämpligen kunna sättas till lägst 16 år. Till dess den föreslagna fortsättningsskolan kommit till stånd, torde emellertid, på sätt styrelsen ifrågasatt, tillsynsmyndigheten böra medgivas rätt att under av styrelsen angivna förutsättningar meddela dispens i förevarande avseende.

Någon maximialdersgräns för inträde i husmodersskolan bör icke förekomma, då densamma självfallet bör vara tillgänglig för så många som möjligt.

I fråga om kursernas varaktighet kan man måhända vilja göra den anmärkningen, att lärotiden är väl drygt tilltagen. Med avseende härå vill jag emellertid framhålla, att, enligt vad jag inhämtat, erfarenheten av de s. k. gula spårvagnskortens skolor här i Stockholm, där lärotiden jämväl är ettårig, bestämt visar, att någon inknappning häri icke kan ske, försåvitt man fasthåller vid kravet på en verklig yrkesutbildning.

I övrigt vill jag i detta sammanhang endast tillägga, att skolornas lärarkrafter måste, på grund av de stora krav, som undervisningen ovillkorligen kommer att lägga på dem, vara för ändamålet särskilt utbildade.

Kostnader. Socialstyrelsen har därefter verkställt en beräkning över de kostnader en husmodersskola av angivna typ kunde anses draga, och har styrelsen i detta avseende anfört följande.

Socialstyrelsen. För en husmoderskurs av här ifrågavarande slag med 11 månaders effektiv undervisning samt med 16 à 20 elever — till elevantalet återkommer styrelsen vidare längre fram — har styrelsen beräknat de utgiftsposter, vilka äro upptagna i följande tablå, där för jämförelse de av skolköklärlärarinnornas förening och fackskolan för huslig ekonomi beräknade utgiftsstaterna jämväl äro inlagda.

	Socialstyrelsens förslag. (16 å 20 elever.)	Skolkökslärarinnornas förslag. (12 å 24 elever.)	Fackskolans förslag. (16 elever.)
	Kr.	Kr.	Kr.
Hyra	—	1,500	800
Hyra med bränsle och belysning	1,800	—	—
Bränsle och belysning	—	600 å 800	—
Förbrukningsartiklar, inberäknat bränsle och belysning,	—	—	500
Föreståndarinnans kontanta lön	¹⁾ 1,200	¹⁾ 1,200	—
Arvode till extra lärarkrafter	1,500	1,800	—
Lärarinnans kontanta lön jämte bostad och bränsle	—	—	1,750
Inventarier och underhåll	300	300	—
Amortering, nyanskaffning och reparationer	—	—	500
Förbrukningsartiklar	300	300	—
Annonser och tryck	100	100	—
Läkararvode och medicin för barnavårdsavdelningen	300	300	—
Barnavård	—	—	520
Diverse utgifter	500	500	350
Betjäning	—	—	100
Matvaror	—	2,000	—
Summa	6,000	8,600 å 8,800	4,520

¹⁾ I såväl socialstyrelsens som skolkökslärarinnornas förslag förutsättes därjämte, att lärarinnorna skola erhålla fri kost.

Med avseende å tablån må anmärkas följande. Socialstyrelsens och skolkökslärarinnornas förslag är beräknat för 11 månaders effektiv undervisning, då däremot fackskolans för huslig ekonomi förslag endast avser 8 månaders dylik undervisning. Då vidare den i skolkökslärarinnornas förslag upptagna posten till matvaror icke lämpligen bör räknas med i detta sammanhang — den ifrågavarande utgiften synes nämligen icke kunna räknas såsom en direkt kostnad för själva undervisningen — komma i själva verket de olika utgiftsstaternas slutsummor att ganska nära överensstämma sins emellan.

Vad särskilt skolkökslärarinnornas förslag beträffar, synas utgifterna för hyra jämte bränsle och belysning vara väl drygt beräknade såsom genomsnittskostnad för hela landet.

Fackskolan för huslig ekonomi har, som synes, endast räknat med en lärarkraft. Med avseende härå må emellertid anmärkas, att det lär vara omöjligt för endast en lärarinna att hinna till för så omfattande praktisk och teoretisk undervisning, som här avses, varför åtminstone någon extra lärarkraft med nödvändighet är erforderlig.

Den sammanlagda kostnaden för en husmoderskurs med praktisk barnavård skulle sålunda enligt styrelsens mening kunna anslås till ungefär 6,000 kronor eller per elev i genomsnitt något över 300 kronor.

Till ytterligare jämförelse må här meddelas kostnadsuppgifter från några i verksamhet varande husmodersskolor.

Införda uppgifter från en husmodersskola med barnavård i Gävle visa en årskostnad, hyran ej inräknad, av cirka 5,500 kronor. I nämnda belopp ingå utgifterna för tvenne kurser på 4 månader vardera. Elevernas antal per kurs utgör 20. Driftkostnaderna vid husmodersskolor här i Stockholm utgöra för en skola med 30 elever 6,029 kronor, med barnavårdsavdelning inräknad 10,200 kronor. Barnavårdsavdelningen omfattar tillsammans 45 spädbarn och krubbarn. För en annan skola med 34 elever uppgår kostnaden till 7,450 kronor, med barnavårdsavdelningen på 50 barn till 11,675 kronor. Vad särskilt barnavårdsavdelningarna beträffar, så uppgå kostnaderna för dessa sålunda i förra fallet till 139 kronor och i senare fallet till 124 kronor för varje elev.

Kostnaderna ställa sig visserligen något högre i Stockholm än i landsorten, och barnantalet i spädbarns- och krubbarnsavdelningarna äro ock på grund av de lokala förhållandena högre, än skolan för undervisningen behöver, men det torde dock av anförda uppgifter med ganska stor tydlighet framgå, att den av styrelsen beräknade genomsnittskostnaden för kurs, 6,000 kronor, knappast kan anses vara för hög.

Departements-
chefen.

De av socialstyrelsen gjorda kostnadsberäkningarna avse en husmoderskurs av här ifrågakarande slag med 11 månaders effektiv undervisning samt med 16 à 20 elever.

I utgifter för lokaler — vari ingå kök med källare och andra förrådsrum, matsal, rum för handarbete och teoretiska lektioner, rum för barnavård, tvättstuga och bostad åt föreståndarinnan — jämte bränsle och belysning har socialstyrelsen beräknat 1,800 kronor. Nämnda siffra synes mig emellertid väl hög. Visserligen måste man antaga, att ifrågakarande utgiftspost i några få fall å särskilt dyra orter kommer att överskrida nyss angivna belopp, men man synes dock i flertalet fall kunna räkna med något lägre kostnad. Å vissa orter torde utgifterna för hyra jämte bränsle och belysning måhända till och med kunna stanna vid 1,300 à 1,400 kronor.

Enligt vad jag inhämtat, har socialstyrelsen för varje husmodersskola av angiven storlek räknat med — förutom en föreståndarinna — ännu en hel lärarkraft samt därjämte ytterligare någon extra lärarhjälp. Med avseende härå vill jag till en början framhålla, att det sannolikt som regel kommer att bliva omöjligt att kunna erhålla en föreståndarinna, som är fullt kompetent att själv undervisa i alla olika ämnesgrupper. Redan ur denna synpunkt måste man sålunda räkna med mer än en lärarkraft. Därjämte måste tagas i betraktande, att en enda lärarinnas tid och krafter ej kunna räcka till för hela undervisningen, därest man fasthåller vid, att denna skall bedrivas med önskvärd effek-

tivitet. Arbetet är ju avsett att pågå dag ut och dag in under så gott som hela året och måste oftast, åtminstone vad det praktiska arbetet beträffar, uppdelas i olika avdelningar. I sådant avseende vill jag särskilt anmärka, att barnavården, där den kan förekomma, alltid måste bliva en sak för sig, som i allmänhet för egen del tager en hel lärarkraft i anspråk. Jag håller ock före, att de av socialstyrelsen beräknade lärarkrafterna som regel bliva nödvändiga för undervisningens rätta bedrivande. Å andra sidan tror jag dock, att i vissa fall en reducering av lärarkrafterna skall kunna bliva möjlig, särskilt å orter, där undervisning i huslig ekonomi jämväl förekommer i skolorna. Jag föreställer mig nämligen, att å sådana platser ett utbyte av lärarkrafter skall kunna ske, så att därigenom möjligen någon sänkning av husmodersskolans utgifter i sådant avseende skall låta sig göra.

Vad angår avlöningen till lärarkrafterna, har socialstyrelsen beräknat i kontant avlöning till föreståndarinnan 1,200 kronor samt till extra lärarkrafter 1,500 kronor eller tillsammans 2,700 kronor. Därtill komma emellertid fri bostad med bränsle samt fri kost till såväl föreståndarinnan som en extra lärarinna. I själva verket belöper sig i följd härav en skolas utgifter för lärarpersonal till omkring 3,800 kronor. Enligt vad jag inhämtat, har socialstyrelsen vid beräkning av föreståndarinnans löneförmåner utgått därifrån, att hon genast bör komma i åtnjutande av en avlöning, som motsvarar 3:dje lönegraden i lärarlönenämndens förslag till löner för lärarinnor i huslig ekonomi vid folkskolor, eller sålunda av en kontant lön av 1,550 kronor — i detta fall ett kontant belopp av 1,200 kronor samt fri kost, uppskattad till 350 kronor — jämte fri bostad och bränsle. För en biträdande lärarinna har styrelsen tänkt sig en kontant lön av 1,000 kronor jämte samma naturaförmåner som för föreståndarinnan.

Ehuru nämnda löneförmåner visserligen kunna synas väl stora, torde de dock, med hänsyn till dessa lärarinnors stora undervisningsskyldighet, såväl den dagliga som för år räknat, icke vara oskäligen, utan anser jag mig böra förorda desamma.

Ej heller i övrigt har jag något att erinra mot de av styrelsen gjorda kostnadsberäkningarna.

Vad vidare angår grunderna för beräkning av statsbidragets belopp samt villkoren för dess tillgodonjutande, har socialstyrelsen anfört följande. **Grunder och villkor för statsbidrag.**

Enär det givetvis möter svårigheter att på förhand bedöma vilka krav på statskassan ett godtagande av styrelsens här framlagda förslag till understödjande från **Socialstyrelsen.**

statens sida av vissa husmodersskolor kommer att medföra, synes det styrelsen nödvändigt att till en början iakttaga stor försiktighet i fråga om statsbidragets storlek. Det är ock med hänsyn härtill som styrelsen i de här nedan föreslagna grunder och villkor för statsbidragets utgående ansett sig böra såväl i något högre grad stöda kursernas ekonomi på det lokala intresset som ock uppställa väsentligt strängare fordringar beträffande elevantal och antal frielever, än vad som är föreskrivet för lanthushållsskolorna.

Enligt nådiga kungörelserna angående anslag till lanthushållsskolorna den 29 juni 1912 och 18 juni 1915 utgår statsbidrag till dylik skola med ett belopp av högst 1,800 kronor, därav 1,000 kronor såsom grundanslag, under villkor, bland annat:

att antalet elever vid kursen uppgår till minst 12,

att inom orten tillskjutes ett belopp, som, med inberäkning av elevavgifterna, uppgår till minst det belopp, varmed statsunderstödet till skolan överstiger grundanslaget, samt

att för varje 500 kronor av statsunderstödet minst en frielev eller dubbla antalet elever mot halv undervisningsavgift äga åtnjuta undervisning vid kursen.

Som synes, utgår statsbidraget till nyssnämnda kurser dels med ett belopp motsvarande det, som tillskjutes från orten och av elever, dock högst 800 kronor, dels ock därutöver med 1,000 kronor. Ifråga åter om de husmodersskolor, som styrelsens framställning närmast gäller, har styrelsen icke ansett sig böra ifrågasätta högre totalbelopp i statsbidrag än vad som tillskjutes från orten, med inberäkning av elevavgifter och eventuellt krubbavgifter till skolas barnhem. Denna skärpning i kravet på det lokala bidraget synes — förutom av nödig omtanke om statens medel, särskilt under det försöksstadium, på vilket frågan tillsvidare måste anses befinna sig — åtminstone i någon mån hava sitt berättigande däri, att de städer och andra kommuner, på vilka man i främsta rummet ställt sina förhoppningar om lokalt tillskott, i allmänhet torde hava större möjligheter i detta hänseende än vad fallet som regel är på den egentliga landsbygden. Å andra sidan har det synts styrelsen skäligt, att statsbidraget uppgår till ungefär hälften av hela kostnaden.

Vidare har socialstyrelsen i sitt förslag ansett sig böra utgå därifrån, att det icke skall bliva möjligt att anordna undervisning i praktisk barnavård vid alla skolor ävensom att statsbidraget till skolor med praktisk barnavård bör vara avsevärt större än till skolor utan detta ämne, enär utgifterna för den förra skolan måste som regel ställa sig betydligt högre än för den senare. Möjligen torde man kunna göra gällande, att olikheten i de nedan föreslagna statsbidragens belopp till dessa båda skoltyper är större än vad de faktiska förhållandena betinga, men denna omständighet kommer i så fall att medföra den enligt styrelsens mening synnerligen önskvärda effekten, att skolorna låta sig angeläget vara att i största möjliga utsträckning införliva ifrågavarande ämne med sin undervisning. På grund av vad nu anförts samt jämväl med hänsyn till de med en husmodersskolas anordnande förenade kostnader finner styrelsen sig böra förorda, att det årliga statsbidraget (grundanslaget) fastställs till 2,000 kronor för skola utan praktisk barnavård samt till 2,800 kronor till skola, i vars undervisning även nyssnämnda ämne ingår. Med ett minimiantal av 16 elever skulle sålunda den särskilda del av statsbidraget, som avsåge praktisk barnavård, uppgå till 50 kronor per elev och kurs.

Såsom villkor för statsbidragets tillgodonjutande har socialstyrelsen funnit skäligt föreslå:

att antalet elever vid varje kurs uppgår till minst 16,

att inom orten — av vederbörande landsting, hushållningssällskap, kommun

eller av enskilda — tillskjutes ett belopp, som, med inberäkning av elev- och krubbavgifter, uppgår till minst samma belopp som grundanslaget, samt att av nämnda elevantal minst 12 äro frielever.

För övriga elever skulle skola givetvis vara berättigad upptaga elevavgifter, men synas dessa med hänsyn till skolornas allmännyttiga karaktär icke gärna böra överstiga 50 kronor för varje elev, eventuell avgift för kosthållet dock ej inberäknad.

Enär det ju icke är otänkbart, att de lokala förhållandena understundom kunna vara sådana, att de icke påkalla skola av sådan storlek som den av styrelsen här föreslagna standardtypen, synes det vara ändamålsenligt att lämna möjlighet till statsbidrag även för mindre skolor.

Vid dylika mindre skolor bör emellertid rätten till statsbidrag vara beroende på prövning i varje särskilt fall, varförutom bidragets belopp och det obligatoriska antalet frielever fastställas i förhållande till elevernas totalantal.

För att uppmuntra till ett fullt utnyttjande av skolans undervisningsmöjligheter vill socialstyrelsen vidare föreslå, att ytterligare statsbidrag utgår med 100 kronor per elev och kurs i skola utan barnavård samt med 150 kronor per elev och kurs i skola med barnavård för varje elev utöver 20 elever, dock fortfarande under förutsättning att samma belopp tillskjutes från orten. Detta tilläggsstatsbidrag bör dock icke överstiga i förra fallet 600 kronor och i senare fallet 900 kronor per skola. Av de elever, för vilkas undervisning tilläggsstatsbidrag utgår, bör minst hälften vara frielever.

Statsanslaget till här ifrågakarande skolor skulle sålunda kunna uppgå till högst 3,700 kronor per kurs, vilket bidrag, jämfört med anslaget till lanthushållskurser, som utgår med högst 1,800 kronor för en tre månaders kurs med 12 elever, varav endast 3 frielever, ej torde kunna anses oskäligt i betraktande av att det här gäller ettårig kurs med 26 elever, varav 15 frielever.

Såsom ofta sker vid de nuvarande husmodersskolorna, synes det icke böra anses föreligga något hinder för de statsunderstödda skolorna att mottaga matgäster. Tvärtom kan mottagandet av dylika i viss omfattning bidra till att giva eleverna nödig övning och färdighet i matlagning. Att i likhet med vad som skett i fråga om folkskolor m. m. fixera ett maximiantal matgäster torde i detta fall ej vara lämpligt, utan bör det kunna överlämnas åt tillsynsmyndigheten att tillse, att antalet matgäster ej överskrider, vad som är förenligt med och ändamålsenligt för undervisningen.

Såsom ovan anmärkts, hava kostnaderna för elevernas bispisning icke inberäknats i de direkta utgifterna för undervisningen, utan synes man böra utgå ifrån, att eleverna betala sin mat själva.

Dock torde det vara av behovet påkallat, att obemedlade och mindre bemedlade elever kunna erhålla någon hjälp härtill av statsmedel. Det utgör för denna kategori av elever redan en så stor uppoffring att under ett helt år avstå från förfärdningsarbete, att det för dem är förenat med de största svårigheter att dessutom skaffa sig medel att bekosta sitt uppehälle vid skolan ävensom kläder, böcker m. m. Dylikt understöd utgår redan till elever vid lanthushållsskolor för att, såsom det framhålles i nämnda propositionen om inrättande av dylika, den genom dessa skolor öppnade utvägen till vinnande av nödiga och nyttiga kunskaper skall komma att begagnas även av dem, som varken själva äga tillgångar att bekosta sitt uppehälle vid skolan eller kunna påräkna tillräckliga bidrag härtill från hemmet, vilket uttalande givetvis har sin fulla tillämpning även i här ifrågakarande fall.

Jämlikt nådig kungörelse den 29 juni 1912 utgår dylikt understöd till obemedlad elev vid lanthushållsskola med 25 kronor samt till mindre bemedlad med 15 kronor per månad. Då emellertid eleverna vid här ifrågavarande skolor som regel äro från orten och sålunda ej behöva bekosta sig särskild bostad under lärotiden, vill styrelsen för dessa föreslå ett lägre belopp eller 10 kronor resp. 5 kronor per månad. I sammanhang härmed vill styrelsen uttala önskvärldheten av att, där dessa understöd visa sig otillräckliga för sitt ändamål, de ytterligare erforderliga medlen tillskutas från vederbörande kommun eller från annat håll.

Såsom av ovan föreslagna villkor torde framgå, kan statsbidrag jämlikt ovanstående grunder givetvis icke utgå till skolor, vilka i likhet med fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala stöda sin ekonomi till någon väsentligare del på elevavgifter. Då det emellertid redan nu finnes ett ganska stort antal skolor av sistnämnda slag, vilka under namn av husmodersskolor och hushållsskolor meddela undervisning å här ifrågavarande område — understundom i samband med en större matservering — har styrelsen ansett sig böra taga under överbägande, huruvida icke statsbidrag, om ock med mindre belopp, jämväl må kunna utgå till dessa. Sistnämnda skolor få som regel sina elever från mera välbärgade hem, vilka utan allt för stora uppoffringar själva kunna bekosta sina flickors utbildning till husmödrar. Ur statsnyttans synpunkt är det emellertid synnerligen viktigt, att även kvinnor ur dessa folkklasser lära sig att sköta sina hem. Deras förvärsarbete ställer dem ofta lika främmande för allt, som har med hemvård att göra, som någonsin en fabriksarbeterska och deras okunnighet kan hava lika svåra följder för hemmets ekonomi. Vidare synes man med visst fog kunna göra gällande, att tillvaron och uppkomsten av skolor med betalande elever, men med mindre statsbidrag, komma att åtminstone i någon mån hindra, att flickor från välbärgade hem konkurrera med obemedlade eller mindre bemedlade om tillträde till skolor av förstnämnda slag, d. v. s. sådana med större statsbidrag men med inga eller ringa elevavgifter. Då det slutligen torde vara synnerligen önskvärdt, att även dessa andra skolor komma under statens kontroll och tillika med övriga husmodersskolor inordnas under ett enhetligt undervisningssystem, har styrelsen ansett sig böra tillstyrka statsbidrag, ehuru med nedsatt belopp, jämväl till skolor med betalande elever, under förutsättning dock att de uppfylla de av styrelsen ovan föreslagna villkor i fråga om undervisningsplan, lärotid, elevantal m. m., undantagandes villkoren beträffande frielever, elevavgifternas storlek och lokala tillskott. Styrelsen vill därför föreslå, att till husmodersskolor med betalande elever må kunna utgå statsbidrag (grundanslag) med hälften så stort belopp som till ovannämnda skolor, d. v. s. med 1,000 kronor till sådan skola utan praktisk barnavård samt 1,400 kronor till skola, som medtagit nyssnämnda ämne på undervisningsplanen.

Några ytterligare villkor för statsbidrags tillgodonjutande i detta fall har socialstyrelsen icke ansett lämpligt föreslå i annan mån än att elevavgifterna icke skäligen böra överstiga 200 kronor.

Det torde ligga i sakens natur, att något tilläggsbidrag av statsmedel icke bör utgå till skolor med betalande elever, enär det lär ligga i vederbörande anordnares eget intresse att tillse, att dylik skolas undervisningsmöjligheter så långt möjligt utnyttjas.

Ej heller kunna understöd till dessa skolors elever ifrågasättas.

Departements-
chefen.

Enligt socialstyrelsens förslag skulle till husmodersskola av den utav styrelsen förordade normaltypen utgå ett statsbidrag av 2,800 kronor,

därest skolan jämväl meddelade undervisning i praktisk barnavård, eljest 2,000 kronor. Med ett lika stort tillskott från orten — av kommun, landsting, hushållningssällskap eller enskilda donatorer samt med inberäkning av elev- och krubbavgifter — skulle vid sådant förhållande skolans inkomster uppgå till 5,600 kronor respektive 4,000 kronor.

Villkoren för statsbidrag skulle vara, att elevantalet vid varje kurs uppgår till minst 16, därav minst 12 frielever. För övriga elever borde avgiften för undervisningen i allmänhet ej överstiga 50 kronor. Ersättning för kosthåll skulle givetvis även frielever betala.

I huvudsak anser jag mig böra förorda detta förslag. Styrelsen har emellertid tydligen utgått från den ståndpunkten, att en husmodersskola, avsedd för det beräknade antalet elever, d. v. s. minst 16, icke kan på ett tillfredsställande sätt anordnas för en kostnad, som understiger sålunda angivna belopp. Då jag, såsom tidigare närmare utvecklats, hyser den uppfattningen, att utsikter finnas för att de av socialstyrelsen beräknade kostnaderna kunna för vissa fall i rätt avsevärd grad reduceras, synes man böra hålla möjligheterna öppna, så att även de skolor, vilkas årliga driftkostnader icke uppgå till fullt de angivna beloppen, kunna komma i åtnjutande av statsunderstöd.

Förutsättning härför måste dock givetvis vara, att planen för skolas anordnande lämnar betryggande garantier för att undervisningen uppfyller de fordringar, man med hänsyn till de föreslagna skolornas uppgift måste ställa å densamma. Det torde därför vara lämpligt, att rätten till statsbidrag för skolor, vilkas driftkostnader icke uppgå till meranämnda belopp, i varje särskilt fall göres beroende utav Kungl. Maj:ts godkännande av planen för skolas anordnande.

Statsbidragen böra för dessa fall i överensstämmelse med den princip, som genomgående tillämpats i ifrågavarande avseende, utgå med högst hälften av kostnaderna samt under de villkor i övrigt, som av socialstyrelsen föreslagits.

Socialstyrelsen har vidare tänkt sig, att, därest antalet elever överstiger 20, ytterligare statsbidrag skulle utgå för varje elev därutöver med 150 kronor i skola med undervisning i barnavård och 100 kronor i skola utan sådan undervisning, dock högst med 900 kronor i förra och 600 kronor i senare fallet, allt under förutsättning av motsvarande tillskott från orten. Av de elever, för vilka tilläggsbidrag utgår, skulle minst hälften vara frielever. Mot detta förslag har jag icke funnit anledning till erinran.

Lika med socialstyrelsen anser jag lämpligt, att möjlighet förefinnes för Kungl. Maj:t att efter särskild prövning lämna statsbidrag högst till

samma belopp, som tillskjutes från orten, även till mindre skolor än den nyss angivna standardtypen.

Såsom av de föreslagna grunderna för statsbidragets utgående torde framgå, kan bidrag enligt dessa grunder endast erhållas till skolas driftkostnader. Det ankommer sålunda på vederbörande anordnare att utan understöd av statsmedel svara för de kostnader, som äro förenade med den första uppsättningen av en husmodersskola.

I fråga om villkoren för statsbidrags åtnjutande har styrelsen för fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala i en till mig ställd skrivelse av den 28 mars 1916 framställt vissa anmärkningar mot socialstyrelsens förslag. Sålunda har fackskolans styrelse, bland annat, i fråga om elevantalet framhållit, att proportionen mellan antalet frielever och sammanlagda antalet elever — minst 12 frielever på sammanlagt 16 elever — vore mindre lämplig. Det torde nämligen, anmärker fackskolestyrelsen, vara ett välkänt faktum, att folk i allmänhet sätter mindre värde på det, som erhålles gratis, varför antalet frielever borde inskränkas och istället kursavgifterna sänkas till exempelvis 25 eller 30 kronor. Denna anmärkning synes mig emellertid knappast kunna anses befogad. Det torde nämligen vara nödvändigt, att själva undervisningen så långt möjligt är fullt kostnadsfri, för såvitt man överhuvud skall kunna hoppas, att den mindre bemedlade befolkningens unga kvinnor skola kunna begagna sig av densamma. Såsom av socialstyrelsen framhållits, innebär för dem den omständigheten, att de under ett helt år måste avstå från förvärvsarbete, redan i och för sig en kännbar uppoffring. Jag vill därjämte påpeka, att eleverna som regel själva få betala sin mat vid skolan.

Socialstyrelsen har vidare föreslagit, att jämväl husmodersskolor, som mottaga elever från något mera välbärgade hem och sålunda basera sin ekonomi väsentligen på elevavgifter, skulle hava möjlighet till understöd av statsmedel. Styrelsen har tänkt sig, att statsbidraget skulle kunna utgå med 1,400 kronor till skola, som medtagit praktisk barnavård i undervisningsplanen, och 1,000 kronor till skola utan sådan undervisning, detta under förutsättning att skolan anordnats i överensstämmelse med den allmänna plan och med det elevantal, som angivits för skolorna av normaltypen. Såsom ytterligare villkor har ifrågasatts, att elevavgiften icke skulle överstiga 200 kronor. Däremot har icke förutsatts, att skolan skulle behöva mottaga frielever eller att tillskott skulle lämnas från orten.

Fackskolans styrelse har i sin nyssnämnda skrivelse framfört starka betänkligheter mot att elevavgifterna vid dessa skolor med i huvudsak

betalande elever skulle begränsas till 200 kronor per kurs, och anför fackskolestyrelsen i sådant hänseende, att avgifterna vid de nuvarande skolorna i regel växla mellan 250 och 400 kronor och allmänast torde kunna uppskattas till 300 kronor.

För egen del finner jag de av socialstyrelsen anförda skäl för att staten skulle ekonomiskt stödja jämväl husmodersskolor av nu angiven art synnerligen beaktansvärda. Givet är, att det ur allmänna synpunkter är av synnerlig vikt, att unga kvinnor ur *alla* samhällslager erhålla en så vitt möjligt fullgod utbildning för husmodersskallet, och det torde icke sakna betydelse, att ett gott exempel i strävan att tillägna sig en sådan utbildning gives av döttrarna från de mera burgna hemmen. Utan tvivel lär man dock kunna ställa sig tveksam, huruvida skolor med elevavgifter, överstigande 200 kronor, kunna anses vara i behov av statsunderstöd. Såsom framgår av fackskolestyrelsens skrivelse, torde lägsta avgiften för närvarande i allmänhet uppgå till 250 kronor, under det medelavgiften stiger till 300 kronor. Därest genom statsbidrag beredes möjlighet att sänka dessa avgifter, skulle skolorna kunna läggas på något bredare bas och sålunda öppnas för elever, som under nuvarande förhållanden måhända icke äga tillfälle att genomgå skolkursen. För att mottagande av statsbidrag icke skall ställa sig ekonomiskt ofördelaktigt, bör dock icke alltför låg elevavgift stadgas såsom villkor därför. Efter närmare övervägande, särskilt av innehållet i fackskolestyrelsens skrivelse, har jag funnit det lämpliga maximibeloppet för elevavgift i skola, som skall komma i åtnjutande av statsunderstöd, böra bestämmas till 225 kronor.

I detta sammanhang vill jag slutligen omnämna, att fackskolestyrelsen i sin skrivelse av den 28 mars 1916 uttalat som önskvärt, att bestämmelserna rörande skolornas organisation och undervisningens anordning måtte göras i hög grad elastiska, så att de icke träda hindrande i vägen för styrelsens eller föreståndarinnaus egna initiativ eller minska deras ansvarskänsla och intresse. I detta uttalande vill jag desto hellre instämma, som det med hänsyn till det försöksstadium, vari hela frågan tillsvidare måste anses vara, enligt min mening vore synnerligen oklokt att genast från början utfärda mera detaljerade föreskrifter i oförmälda hänseenden. En dylik uppfattning synes ock vara i full överensstämmelse med socialstyrelsens uttalanden i ämnet.

I likhet med socialstyrelsen anser jag det vara synnerligen önskvärt, att tillträdet till husmodersskolorna av normaltypen underlättas för obe-medlade och mindre bemedlade genom *studieunderstöd av statsmedel*,

och har jag iugenting att erinra mot de av socialstyrelsen för sådant ändamål föreslagna beloppen eller 10 kronor för obemedlad och 5 kronor för mindre bemedlad per månad. För att de ifrågakvarande understöden skola kunna bli till avsedd nytta, synes det vara nödvändigt, att besked kan på förhand erhållas, huruvida dylikt understöd kan påräknas eller ej. Det torde kunna ifrågasättas, huruvida icke även dessa statsbidrag borde göras beroende av tillskott från orten. Jag har dock icke ansett mig böra förorda ett dylikt villkor, enär det är att befara, att detsamma kunde försvåra uppkomsten av husmodersskolor. Liksom socialstyrelsen vill jag emellertid uttala den förhoppningen att, där nämnda understöd visa sig otillräckliga för sitt ändamål, de ytterligare erforderliga medlen tillskjutas från vederbörande kommun eller från annat håll. I detta sammanhang vill jag tillägga, att det givetvis förutsättes, att anordnare av skola icke betingar sig någon vinst av elevernas matavgifter, utan att dessa fastställas till sådana belopp, att de endast täcka kostnaderna för inköp av de för elevernas bespisning behövlige matvarorna.

**Special-
och andra
kurser.**

Socialstyrelsen har i sitt meranämnda utlåtande jämväl framställt förslag därom, att husmodersskolorna skulle, förutom sin huvuduppgift att meddela en allsidig husmodersutbildning, kunna tjäna som underlag för anordnande av mera tillfälliga kurser för utbildning å det husliga arbetets område, och har styrelsen i sådant hänseende anfört följande.

**Social-
styrelsen.**

Genom upprättande av lantushållsskolor hava möjligheter tidigare öppnats för en landsflicka att få en — om ock ännu så länge för kortvarig och därigenom ofullständig — utbildning, som på samma gång utbildar henne för hennes husmoderliga kall och hennes förvärsarbete. Med ett system av yrkeshusmodersskolor i enlighet med här avgivna förslag, med låga eller inga avgifter och möjlighet för mindre bemedlade elever att erhålla studieunderstöd, skulle nu möjlighet givas den kvinnliga ungdomen inom städer, köpingar och industrisamhällen att få en verkligt effektiv yrkesutbildning. Dessa skolor skulle emellertid icke blott giva tillfälle för ett stort antal kvinnor att erhålla en praktisk och allsidig husmodersutbildning, utan de skulle dessutom kunna bli en sorts centraler, vid vilka specialkurser för fortsatt yrkesutbildning på det husliga området lätteligen kunde anordnas ävensom aftonkurser för fabriksarbeterskor och sådana kontors- och affärsbiträden m. m., för vilka det är en ekonomisk omöjlighet att avstå ett år till sådan utbildning. Den här föreslagna ettåriga utbildningen representerar det mått av kunskap, som behöves för en något så när allsidig husmodersutbildning för den blivande husmodern eller för den, som skall förtjäna sitt uppehälle som tjänarinna eller hushållsbiträde. Men det bör på detta område liksom i de flesta andra yrken finnas möjligheter till specialisering, som giver sina utöware större möjligheter till bättre förtjänst, men som också fordrar större yrkesskicklighet. En kokerska, en kammarjungfru, en strykerska, en bagerska, en barnsköterska o. s. v. behöver specialutbildning utöver vad den allmänna husmodersutbildningen giver. Vid yrkes-

husmodersskolor i andra länder har man också anordnat dylika specialkurser för längre eller kortare tid såsom dags- eller aftonkurser allt efter behovet på platsen. Elev kan genomgå den allmänna kursen, komma ut i arbete och komma tillbaka både en och två gånger för genomgående av specialkurser. Dylika kurser kunna anordnas så, att de kunna genomgås under kort sammanhängande tid eller utsträckas på längre tid med arbete en dag, en afton eller några timmar per vecka. Det är intet tvivel om, att en praktiskt ordnad specialutbildning skall bliva till stor nytta samt jämväl verka höjande på det husliga arbetets sociala anseende och därmed också locka in en hel del goda krafter på detta område, som nu i stället anse sig hava en bättre social ställning som telefonister, bodbiträden, kontorister o. s. v.

Det skulle vidare vara av stor betydelse, om även de obemedlade och mindre bemedlade unga kvinnor, som utbildat sig till ett annat yrke eller som omedelbart efter skolan inträtt i fabriksarbete, kunde erhålla tillfälle till husmodersutbildning. Detta kan även lämpligen låta sig göra vid husmodersskolorna genom anordnande av afton- eller endagskurser av olika slag, ett system, som med fördel prövats vid de större yrkes-husmodersskolorna i utlandet. Härvidlag torde man ock kunna räkna med intresse och ekonomiskt understöd från en del arbetsgivare, vilka inse betydelsen av, att deras kvinnliga arbetspersonal såväl som arbetarnas hustrur få möjligheter till utbildning på det husliga området, men för vilka det skulle ställa sig för kostsamt och besvärligt att ordna en särskild skola vid den egna fabriken.

Enär de ifrågavarande kurserna med all säkerhet böra bliva till verklig nytta och det vidare bör ligga i statens intresse, att de statsunderstödda husmodersskolorna så långt möjligt utnyttjas, böra, framhåller socialstyrelsen vidare, även dessa kurser kunna räkna med understöd från staten. Hur anslagen i detta fall böra beräknas, torde för närvarande vara svårt att avgöra, då tillräcklig erfarenhet ej föreligger, men synes man dock kunna med avseende å afton- och endagskurserna för vanlig husmodersutbildning lämpligen kunna räkna med samma anslag, som nu utgår till flyttande skolkök, d. v. s. 100 kronor för 30 undervisningsdagar, under förutsättning dock att motsvarande belopp — med inberäkning av eventuella elevavgifter — tillskjutes från orten.

Som särskilda villkor synes skäligen kunna föreskrivas, att i varje sådan kurs minst 12 elever deltaga samt att den dagliga undervisningstiden utgör minst 3 timmar.

Vad slutligen angår specialkurserna, lär det på grund av dessa kursers växlande art och omfattning åtminstone tills vidare, innan någon närmare erfarenhet därom vunnits, vara omöjligt att på förhand fastställa några generella grunder för statsbidragets utgående, utan synes detta, framhåller socialstyrelsen slutligen, böra bestämmas efter prövning i varje särskilt fall. Statsbidraget torde emellertid under inga förhållanden böra överstiga halva kostnaden för varje kurs.

Do av socialstyrelsen sålunda ifrågasatta mera tillfälliga kurserna lära utan tvivel kunna bliva av gagn för utbildningen i det husliga arbetet. Särskilt gäller detta förslaget om anordnande av afton- eller endagskurser för fabriksarbeterskor och andra kvinnor, som icke äro i tillfälle att för ändamålet under någon längre tid avstå från sitt förvärvsarbete. Emellertid synes mig lämpligt, att husmodersskolorna till en början organiseras för sitt egentliga ändamål, och att dylika mera tillfälliga kurser upptagas på arbetsprogrammet först sedan någon när-

Departement-
chefen.

mare erfarenhet vunnits huruvida detta kan ske utan inkräkting på huvuduppgiften. Jag anser mig därför icke för närvarande böra förorda statsunderstöd för tillfälliga kurser.

Tillsyn och ledning.

Såsom av det anförda framgår, har förutsatts, att ifrågavarande yrkesskolor skola ställas under tillsyn och kontroll av en central statlig ledning. Det måste nämligen anses själfvallet, att endast därigenom garantier kunna vinnas för att skolornas verksamhet utvecklas i önskvärd riktning och att statens understöd kommer till sådan användning och nytta som därmed avses, ävensom för att skolorna skola mötas med förtroende från dem, det vederbör.

Med avseende å dessa husmodersskolors ställning inom hela systemet av allmänna utbildningsanstalter i landet har socialstyrelsen anført följande.

Socialstyrelsen.

Kommittén för den lägre tekniska undervisningens ordnande har, som nämnts, ej upptagit denna typ av yrkesskolor i sitt förslag, utan endast framhållit önskvärdheten av att de kvinnliga elever, som gå å yrkes- och lärlingsskolor, jämväl erhålla någon utbildning i husligt arbete, och föreslår kommittén såsom lämpligt, att undervisningen i denna del överföres till fortsättningsskolan och sålunda förläggas under folkskolöverstyrelsen. De skäl, som tala för denna anordning i fråga om husmodersutbildningen å ett stadium, motsvarande den allmänna folkskolans och fortsättningsskolans åldersklasser, kunna givetvis icke, framhåller socialstyrelsen, tillmätas vitsord i fråga om den nu av styrelsen föreslagna yrkesskolan.

Den verkliga yrkeshusmodersskolan bör enligt socialstyrelsens åsikt i likhet med andra yrkesskolor läggas under annan myndighet än den allmänna undervisningens, såsom redan skett i fråga om lanthushållsskolorna. Dessa lyda under lantbruksstyrelsen och hava därigenom angivits såsom ingående i den fackliga lantbruksutbildningen.

Kommittén för den lägre tekniska undervisningens ordnande upptager, såsom ovan nämnts, i sitt förslag jämväl kvinnliga yrkesskolor, men har man därmed endast avsett de rent industriella yrkena, men däremot icke husmodersutbildningen, utan tvivel på den grund att man här hade att göra med en utbildning, som icke i vanlig mening brukar kallas yrkesutbildning. Socialstyrelsen, som anser, att ett framhållande av yrkessynpunkten i denna utbildning är av största betydelse för att i det allmänna medvetandet inskräpa uppfattningen av dennas likvärdighet med annan yrkesutbildning, vill emellertid framhålla vikten av, att de nu planerade yrkeshusmodersskolorna i detta hänseende behandlas på samma sätt som lanthushållsskolorna.

Då frågan om de övriga yrkesskolornas förläggning icke ännu är slutbehandlad, kan det måhända vara olämpligt att nu träffa något definitivt avgörande i fråga om tillsynens över husmodersskolorna förläggning, vid vilket förhållande man sålunda för närvarande torde böra inskränka sig till att söka få till stånd en mera provisorisk anordning i detta avseende. Därest det härvid på grund därav, att dessa skolor otvivelaktigt hava en mera utpräglad social karaktär än yrkesskolor i allmänhet och närmast åsyfta en förbättring av arbetarnas levnadsförhållanden, skulle befinnas ändamålsenligt att tillsvidare förlägga tillsynen över desamma till socialstyrelsen, så

har styrelsen ingenting att däremot erinra. För en sådan anordning talar även den omständigheten, att styrelsen vid handläggningen av hithörande ärenden skulle hava att tillgå den gedigna sakkunskap, som den nuvarande yrkesinspektrisen, fröken Kerstin Hesselgren, under sin föregående verksamhet förvärvat på ifrågakvarande område.

I avvaktan på det slutliga ordnandet av yrkesundervisningen i landet torde tillsynen över de ifrågakvarande skolorna provisoriskt kunna förläggas till socialstyrelsen, särskilt med hänsyn till den nuvarande yrkesinspektrisens ingående sakkunskap på området.

Departementets
chefen.

På grund av den arbetsbörda, som redan påvilar yrkesinspektrisen, lär det emellertid vara uteslutet, att denna skall bliva i tillfälle att verkställa lokala inspektioner av skolorna i annan mån än då sådant lämpligen kan ske i samband med resor i yrkesinspektionens tjänst. Det synes därför vara nödvändigt, att socialstyrelsen beredes möjlighet att för nyssnämnda inspektionstjänst anlita sakkunnigt biträde. Då jag förutsätter, att rese- och traktamentsersättning för erforderliga inspektionsresor må kunna utgå av förslagsanslaget under sjätte huvudtiteln till rese- och traktamentspenningar, torde till en början ett belopp av högst 1,500 kronor vara för ändamålet tillräckligt. Jag vill därför förordna, att nämnda belopp ställes till socialstyrelsens förfogande. Beloppet torde tillsvidare lämpligen kunna utgå av det anslag, som kan komma att anvisas för husmodersskolornas understödande.

I fråga om storleken av det statsanslag, som kan bliva erforderligt för husmodersskolornas understödande jämlikt förut angivna grunder samt för studieunderstöd till obemedlade och mindre bemedlade elever vid dessa skolor, har socialstyrelsen anfört följande.

Statsanslagets
storlek.

Då det givetvis är omöjligt att nu bedöma i vilken utsträckning dels redan existerande husmodersskolor komma att inordna sig under här föreslagna system, dels ock nya skolor komma att anordnas, låter det sig icke göra att mera exakt beräkna, huru stort statsanslag kan för ändamålet bliva erforderligt. Med hänsyn till det ringa antalet av nu i verksamhet varande dylika skolor synes det emellertid icke vara sannolikt, att skolornas antal under det första året kommer att överstiga 20 à 25. Då vidare en del av dessa kunna förväntas bliva skolor med betalande elever och med statsbidrag sålunda, som icke överstiger 1,000 à 1,400 kronor, torde ett anslag av 50,000 kronor åtminstone under det första året vara tillräckligt, däri även inberäknat kostnaden för statens tillsyn. Anslaget torde dock böra givas karaktären av förslagsanslag.

Social-
styrelsen.

Mot vad socialstyrelsen anfört beträffande det erforderliga statsanslagets storlek har jag icke något att erinra. Med hänsyn till att statens utgifter för här ifrågakvarande ändamål ej låta sig med säkerhet nu be-

Departementets-
chefen.

räkna samt då grunderna för de föreslagna statsunderstödens utgående underställas riksdagens prövning, torde anslaget böra upptagas såsom förslagsanslag.

Under åberopande av jag sålunda anfört får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att å extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag av 50,000 kronor att, i huvudsaklig överensstämmelse med ovan angivna grunder, utgå såsom understöd dels till yrkesskolor för husmodersutbildning i städer, köpingar, industri- och andra liknande samhällen, dels ock till obemedlade och mindre bemedlade elever vid nämnda skolor,

samt att medgiva, att av omförmälda anslag ett belopp av högst 1,500 kronor må användas för bestridande av kostnaderna för statens tillsyn av samma skolor.

Till denna, av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Conr. Falkenberg.